

ЗВО «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Гуманітарний факультет

Катедра історії

**ЛАНОВА СТРУКТУРА СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ
ПІЗНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОГО ТА РАННЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ
(ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ПРИКЛАД ЛЬВОВА)**

Студента IV курсу

Групи ГІС 18/Б

**Кирчіва Маркіяна-Любарта
Володимировича**

Наукова керівниця:

докторка іст. наук, професорка

Долинська Мар'яна Львівна

Львів 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ІСТОРИОГРАФІЯ ЛАНОВОЇ СТРУКТУРИ.....	6
1.1 Оцінка стану дослідження	6
1.2 Джерела дослідження функціонування ланової структури	9
1.3 Приклади німецьких досліджень	10
1.4 Приклади польських досліджень	11
1.5 Приклади українських досліджень	15
1.6 Головні тенденції та перспективи дослідження	18
РОЗДІЛ II ЛАНОВА СТРУКТУРА У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ.....	20
2.1 Генеза ланів	20
2.2 Теоретичні засади формування ланової структури.....	21
2.3 Види ланів	24
2.4 Ланова структура в селах на магдебурзькому праві	27
2.5 Ланова структура в містах на магдебурзькому праві	30
2.6 Трансформації лану	32
РОЗДІЛ III ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛАНОВОЇ СТРУКТУРИ НА ПРИКЛАДІ РАНЬОМОДЕНОГО ЛЬВОВА.	34
3.1 Вступні зауваги щодо львівської ланової структури	34
3.2 Донації ланів місту та проблематика первинної локації.....	36
3.3 Джерела дослідження ланової структури Львова	39
3.4 Загосподарювання львівських ланів	44
3.5 Трансформації власності львівських ланів	48
3.6 Приклад Львова для розуміння динаміки ланової структури	54
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	59
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Функціонування мірничої одиниці лан, та ланової структури, що вона утворювала, попри її вагомий вплив в пізньосередньовічний час на території Східно-Центральної Європи, де вона існувала, є практично не висвітленими в історіографії. Тож огляд ряду вітчизняних та іноземних текстів, що частково або, рідше, повністю присвячених лану та аналіз його функцій та трансформації формує *новизну* цього дослідження. Це стосується і погляду на історію міста Львова з цієї перспективи.

Серед дослідників, дотичних до цієї тематики в *історіографії* варто відзначити внесок Ф. Пекосінського, Ф. Егнеля, А. Муштифага, М. Долинської та Р. Могитича, котрі використовували різні методи для з'ясування функціонування лану у різних регіонах.

Актуальність дослідження є багатовекторною. Насамперед, виникнення таких студій в історіографії відкривають можливості до створення загального міждисциплінарного східно-центральноевропейського наративу терен, де поширювалась ця міра площі. Однак, крім розвитку історії вимірювальних систем, ці студії дотичні й до територіального та соціоекономічного розвитку міст та сіл та інших напрямків. Насамкінець, дослідження цієї тематики мають й лінгвістичну цінність, адже дозволяють з'ясувати спосіб входження одиниці площі «лан» у вже сучасну українську мову та культуру як синоніма слова «степ».

Об'єктом дослідження є території, де застосовувався лановий поділ, а *предметом* – спосіб функціонування ланової структури.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від німецької східної колонізації XII ст. до прикладу упадку лану у Львові в XVII ст. *Територіальні рамки* – простори Східно-Центральної Європи.

Джерелами, застосованими в кейс-стаді у третьому розділі, є публікації та рукописи двох списків «Головного інвентаря ста ланів...» 1608 р., котрі містять перелік львівських ланів з короткою історичною довідкою про зміни

їхніх власників. Ці актові документи є частково досліджені істориками Львова та опрацьовані в декількох статтях та перекладені зі старопольської автором цього дослідження. Фотокопії цих двох манускриптів розміщено в *додатках* вкінці роботи.

Також залучено шосовий реєстр осель львівських передмість 1607 р. та рукописний план осади «Під Сторожею» 1686 р. Свого часу описи 1607– 1608 рр. мали виключно практичне значення, як для самих власників нерухомости, так і для керівництва міста – задля уточнення приналежних чиншів. Ці документи є цінними для з'ясування загосподарьованості львівських ланів та уявлення про лан на час укладання.

Метою роботи є висвітлити проблематику та історіографію функціонування ланової структури в Східно-Центральній Європі пізньосередньовічного та ранньомодерного часу.

Завданнями роботи є:

- З'ясувати, чому лан опинився на маргінесі історії, а відповідно й історіографії
- Дослідити генезу ланової структури, її поширення та застосування на місцях.
- З'ясувати які були варіації лану, їхні відмінності в використанні та розміри.
- Довідатись, як мірнича одиниця лан зникла з ужитку, та який спадок залишила за собою

Робота містить три розділи. У *першому розділі* розглянуто німецьку, польську та українську історіографії щодо ланової структури і їхню проблематику та дано оцінку сучасному стану дослідження.

Другий розділ присвячено генезі, функціонуванню та трансформації ланової структури в Східно-Центральній Європі. Також викладено причини занепаду цієї мірничої одиниці та її «спадок».

Третій розділ представляє детальніший розгляд функціонування ланової структури на прикладі Львова. Це кейс-стаді підтверджує та доповнює висновки попереднього розділу.

Під час написання роботи були застосовані наступні *методи*: загальноісторичні, історіографічний, палеографічний та онтологія міського простору.

РОЗДІЛ І

ІСТОРІОГРАФІЯ ЛАНОВОЇ СТРУКТУРИ

1.1 Оцінка стану дослідження

Для початку необхідно дати дефініцію терміну, котрому присвячена ця робота, що насправді не є простим завданням, адже як мінімум в українській історіографії існує цілий ряд визначень, котрі часом можуть навіть заперечувати одне одного. Проте точно можна стверджувати, що лан – це одиниця площі, котра використовувалась при вимірюванні та поділі територій, що надавалися містам та селам згідно локаційного привілею¹ та поширилась Східно-Центральною Європою в період Високого Середньовіччя. Відбувалось це разом із даруванням німецького права на самоврядування. Відповідно до ланового поділу було організоване стягування земельної ренти (фінансової та/або натуральної). Розміри ланів дещо відмінні в різних варіаціях німецького права, а також змінювались у пізніші часи відповідно до суспільно-економічного розвитку регіону, що буде детальніше розглянуто в другому розділі. Проте такий поділ був скоріше теоретичним, адже насправді розміри найбільше залежали від географії регіону та якості ґрунту, про що неодноразово пишуть дослідники². В середньому початковий розмір лану складав приблизно 30–43 моргів, що становить 16–25 га³.

Лан був принесений німецькими колоністами⁴ разом з магдебурзьким правом (наряду зі Саксонським зерцалом, з яким воно було тісно взаємопов'язано), на території сучасних Німеччини, Польщі, країн Балтії, Білорусі, України, Чехії, Словаччини та Угорщини⁵. Згодом, застосовувався й з

¹ Правова (юридична) локація була одноразовим актом і реалізовувалась через видання відповідного локаційного привілею. Вона вважалась правовою основою заснування міста. Такий локаційний привілей, однак, міг бути виданий на різних етапах утворення міста. (*Локація // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Ми /* Редкол.: В. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: «Наукова думка», 2009. с. 263–264).

² Наприклад: Piekosiński, F. *O łanach w Polsce wieków średnich* / Kraków, 1887. p. 21–22; Muszyfaga A. *Ze studiów nad osadnictwem kasztelanii nysko-otmuchowskiej na przełomie XIII i XIV wieku* // *Śląski Kwartalnik Historyczny* Sobótka, Tom 23, Numer 2. Wrocław, 1968. s. 181–197.

³ Piekosiński, F. *O łanach w Polsce wieków średnich ...* p. 10, 15.

⁴ Ibid. p. 22–23.

⁵ Lück H. *Aspects of the transfer of the Saxon-Magdeburg Law to Central and Eastern Europe* // *Rechtsgeschichte, Legal History*, 2014(22). p. 83.

відмінними правами на самоврядування, що також буде розглянуто в другому розділі.

Завдяки німецькому етнографу Бруно Шиєру (1902–1984) ми довідуємось про походження цієї міри площі. Слов'янський термін «лан» відповідає німецькому «hufe», та походить від «лену» (нім. lehen), також відомого як «феод» в Західній Європі. Таке запозичення відбулось приблизно в XII-XIII ст. завдяки все тим ж німецьким колоністам з центрально-східної Німеччини (Східної Франконії, Тюрингії та Верхньої Саксонії)⁶.

Зв'язок між цими західно- та східноєвропейськими мірами площі, що побутували в пізньосередньовічній та ранньомодерній період не згадується ні в популярних дослідженнях присвячених німецькому праву, ні поодиноких, зосереджених конкретно на ланові. Також очевидним є колосальний контраст в дослідженості і популярності лену та лану. Варто зазначити, що стаття Б. Шиєра є насамперед філологічною, а не історичною і точно не присвяченою функціонуванню німецького права чи властивих йому одиниць площі.

Ще в XIX ст. польський історик Францішек Пекосінський (1844–1906) розглядаючи ланове питання вказує на те, що всі дослідники поселень на німецькому праві упускають в них питання ланів⁷. Впевнено можна стверджувати, що ця тенденція не надто змінилась. Більшість монографій та статей присвячених функціонуванню магдебурзького чи іншого самоврядного права використовують термін лан виключно контекстно, як територіальну одиницю, наділ, не зазначаючи його походження та конкретного розміру⁸. Значимі дослідження в тематиці можуть розглядати правові ознаки та зміни в праві на самоврядування у Центрально-Східній Європі оминаючи територіальний аспект, і відповідно не використовувати термін «лан» взагалі⁹.

⁶ Schier B. *Ortsnamen als Quellen der historischen Volkskunde in Böhmen*. Bohemia; München Vol. 18, (Jan 1, 1977). s. 317-319.

⁷ Piekosiński, F. *O lanach w Polsce wieków średnich ...* p. 1

⁸ Наприклад: Mikula M. *Municipal Magdeburg Law (Ius municipale Magdeburgense) in Late Medieval Poland: A Study on the Evolution and Adaptation of Law* // Series: Medieval Law and Its Practice, Volume:30 / Translated by Andrzej Branny / Brill, 2021. 490 p.; Papée F. *Historia miasta Lwowa w zarysie*. Lwow: Nakładem gminy król. stoł. Miasta Lwowa, 1894. 214 s.;

⁹ Наприклад: Lück H. *Aspects of the transfer of the Saxon-Magdeburg ...* p. 79-89.;

Проте є випадки, коли земельні питання є безпосереднім предметом дослідження. Двомовна стаття українського кандидата історичних наук Стасюка Андрія Євгеновича (нар. 1987) «Halych in the period of Magdeburg Law (14th–18th centuries)» (2018) є яскравим прикладом відсутності розуміння ланової структури, але також й некомпетентности. При описі земельних наділів XIV-XV ст. поблизу Галича автор перекладає «лан» для англійської версії просто як «field» (поле)¹⁰. Такий прецедент характеризує як компетентність А. Стасюка як дослідника, так і загальну ситуацію в українській історіографії.

Виходячи з такої ситуації в історіографії можна припустити, що лан насправді не відігравав великого значення у містах та селах, що отримували правову локацію і не заслуговували на увагу дослідників. Таке твердження, однак, буде некоректним, оскільки саме даровані населеному пункту території формували передмістя, села, деколи цілі міста. І саме навколо ланового поділу були сформована система стягненням земельної ренти зі селян. Дослідження феодалізму та селянських повинностей користувались ще з ХХ ст. високою популярністю, зокрема через поширеність соціалізму та марксизму¹¹. Це, однак, характерно не лише для вітчизняної історіографії, адже інтерес західних істориків до ленив-феодів поширених на їхній теренах спровокував широке дослідження феодалізму, зокрема Марком Блоком (1886–1944)¹². Звісно, що лени та лани як територіальні одиниці мали різні розміри, організацію та й зрештою – історичне значення та джерельну базу. Однак, поява та функціонування обох одиниць є важливим етапом ієрархічних та економічних відносин для своїх регіонів Європи.

Крім того, в містах лани ставали причиною численних суперечок та конфліктів серед патриціату¹³. Так, наприклад, в Речі Посполитій масове

¹⁰ Stasiuk A. *Halych in the period of Magdeburg Law (14th–18th centuries)* // Ukrainian historic towns Atlas, vol 2. Halych, ed. M. Kapral, Lviv 2018. p. 10.

¹¹ Колесник І. *Українська історіографія (XVIII – початок ХХ століття)* / К.: Генеза, 2000. с. 95.

¹² Блок М. *Феодальне суспільство* / пер. з французької В. Шовкун. Київ: Видавничий дім Всесвіт, 2002. с. 180-181.

¹³ Патриціат – невеликий прошарок давніх родів у місті на магдебурзькому праві, котрі віддавна тримали владу в своїх руках, будучи райцями та частково лавниками (Капраль М. *Патриціат* // Енциклопедія історії України: Т. 8: Па-Прик. / редкол.: В. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: «Наукова думка», 2011. с. 94).

надбання середміським патриціатом ремісничими домами, ланами та цілими селами з XVI ст. Це породжувало конфлікт патриціату з міщанами, що в свою чергу призводило через скарги до втручань корони, котра впроваджувала заходи для посилення контролю. Однак зазвичай всі дії обмежувались контролем власності в середмістях, поки передмістя та їхні жителі далі залишались предметом внутрішніх суперечок¹⁴. Відповідні ситуації на прикладі Львова викладено в третьому розділі. Лани відігравали велику роль не лише в економічному зростанні міст, а й інфраструктурному, на їхніх територіях розбудовувались монастирі, шпитали, промислові будівлі тощо.

Відомо лише про декілька досліджень безпосередньо присвячених функціонуванню лану, його поширенню та еволюції. Проте навіть ці декілька досліджень не виходять на рівень метанаративу, здебільшого вони виникають з прив'язкою до конкретного міста чи країни, не ставлячи за мету скласти цілісну картину. Зазвичай інформацію ми черпаємо з суміжних тем, таких як організація нерухомої власності в певних населених пунктах чи регіонах, дослідженнях метрології, аналізі джерел тощо.

1.2 Джерела дослідження функціонування ланової структури

Через дотичність ланової структури до різних вимірів життя (соціального, політичного, економічного тощо), слухними для її дослідження можна вважати джерела різних типів.

Відомості про початкові види, кількість та оподаткування ланів черпаємо насамперед з первинних та підтверджуючих локаційних привілеїв. Більше інформації можемо почерпнути з королівських (скарбничих) та міських книг, котрі точніше можуть висвітлити розміри окремих наділів та дозволяють прослідкувати зміну власників. Допоміжну цінність мають зокрема інвентарні записи та мапи.

¹⁴ Гошко Т. *Нариси з історії магдебурзького права в Україні (XVI - початок XVII ст.)* / Львів: «Афіша», 2002. с. 160-164; Петришак Б. *Час реформ: реорганізація устрою міської канцелярії Львова останньої третини XVI століття* // Архіви України. 2017. № 1. с. 208.

Крім письмових, важливо наголосити на археологічних джерелах та ландшафті. Зокрема йдеться про межові камені, що відзначали краї ланів. Вони не можуть бути цілком точними, оскільки відомо про випадки пересування цих каменів з ціллю розширення власних територій¹⁵, проте вони є вагомими для дослідження. Також для розуміння поділу на лани корисними є залучення відомостей про якість ґрунту, географію досліджуваного регіону тощо.

Окремо варто розглянути лінгвістичні джерела. Загальновідомо, що зараз в українській мові слово «лан» є синонімом до «поле» та «степ». Проте в Т. Шевченка крім «ланів широкополюх», котрі ще можна трактувати по різному, є й «...і копу дожинать пішла, поки не чути ланового» з віршу «Сон» (1858) та інші уривки, що згадують відповідальну за лан людину або податок «ланове». На такому прикладі зрозуміло, що в час, коли ланова структура вже втратила своє початкове значення, в регіоні, що знайомий авторові, вона трансформувалась та залишила культурний слід. Таким чином з літератури та народної творчості можна черпати як фактичні відомості про лан, так і про його сприйняття.

До цієї ж групи долучаються топоніми. Назву Лан носять села в Україні (Львівська, Полтавська, Вінницька області та інші), Польщі (Люблінське, Свентокшиське, Сілезьке воєводства та інші) та Чехії (Височина, Пардубицький і Центральночеський краї). Також таку назву мають райони українських і польських міст та сіл. Можна припускати, що в регіонах, де такі назви збереглись ланова структура відігравала особливо важливу роль.

1.3 Приклади німецьких досліджень

Хоча німецька історіографія, крім вже згаданого дослідження Б. Шиєра, практично не розглядає саме лан, проте є дослідження його відповідника – hufe. Поданий нижче виклад є лаконічним через недоступність численних досліджень та бібліотечних ресурсів. Це стосується зокрема й досліджень лінгвістів Карла Фінстервальдера (1900–1995) та Франца Беранека (1902–1967), котрі як і Б. Шиєр

¹⁵ Долинська М. *Львів: простір на тлі мешканців XIII–XIX ст.* // Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2014. с. 87.

побічно розглядали прихід лану в слов'янський світ та його зв'язком з леном. Недоступним є й доробок економіста та статистика Августа Мейцена (1822–1910).

Проте є візія Франца Енгеля (1908–1967), котрий досліджує генезу hufe на німецьких теренах, та робить спробу відслідкувати трансформації цієї вимірювальної одиниці. Порівнюючи малочисельні дані з різних регіонів він концентрує увагу на розмірах та видах цих наділів. Однак йому явно не знайомі роботи його польських чи українських колег. Ф. Енгель частково зачіпає вплив географічних чинників на вимірювання землі, котре більш вдало розкрито саме в польській історіографії. Проте він зазначає вельми важливу річ для всієї тематики ланової структури – неможливо скласти загальну картину, поки немає достатньої кількості локальних досліджень мір площі та поділу землі, де ця мірнична одиниця застосовувалась¹⁶.

1.4 Приклади польських досліджень

Польську історіографію в цьому питанні варто виділити через декілька причин. По-перше, Сілезія була одним з перших регіонів, куди лани були принесені німецькими колоністами. По-друге, на території Речі Посполитої співіснувало різні види самоврядного права та виникло багато варіацій ланів, що привернуло увагу дослідників. В польській історіографії є ряд вчених починаючи вже з XVI ст., котрі зробили великий внесок до висвітлення питання, хоч й залишались в цьому питанні в межах невеликих регіонів, рідше – на всепольському рівні. Вони не ставили на меті глобальні дослідження з з'ясуванням лінгвістичного походження терміну чи його паралелі з ленами.

На стику XIX та XX ст. було видано дві праці, з котрих черпаємо інформацію про попередні дослідження ланів та історіографію питання – «*O łanach w Polsce wieków średnich*» (1887) вже згаданого Ф. Пекосінського¹⁷ та

¹⁶ Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche Quellen* // *Abhandlungen der Braunschweigischen Wissenschaftlichen Gesellschaft*, band 6, 1954. s. 272-287.

¹⁷ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... 47 p.

розділ про лан в «Encyklopedia staropolska ilustrowana» (1902) Зигмунта Глогера (1845–1910), де насправді стисло підсумовано інформацію, що була подана в книзі Ф. Пеконіським¹⁸.

В польській історіографії черпаємо інформацію про 10 види ланів: королівський старий (старопольський); королівський вйтовський (ревізорський); королівський перевірений, королівський гіберновий (зимовий); франконський великий; франконський малий (німецький); хелменський (волока); польський селянський (селянський великий); інший селянський (малий)¹⁹; великий, що обрахований як малий²⁰.

Першим, хто серед польських дослідників зайнявся дослідженням лану, був Станіслав Гжепський (1524–1570)²². С. Гжепський крім того, що заклав основи польської класичної археології, був також математиком, філологом та істориком²³. Його «*Geometria, to iest Miernicka náuká, po polsku krótko nápisána, z graeckich y z lácińskich ksiąg*» (1566) була першою друкованою польськомовною книгою, що присвячена геометрії та метрології²⁴. У його дослідженні присвячено велику частину питанням ланів та їхнього вимірювання. За часів С. Гжепського уже давно не локували нові села, тож, спосіб замірювання феодальних володінь і відомості про їхні розміри були втрачені. Йому вдалось виокремити три типи ланів: франконський малий, хелменський і, великий селянський²⁵.

Ян Янушовський (1550–1613) в «*Statuta, Prawa y Constitucie Koronne Łacinskie y Polskie z Statutow Łaskiego y Herborta y z Constituciy Koronnych Zebrane*» (1600) подає два описи розмірів франконського, одного німецького та двох селянських ланів²⁶. Теодор Завацький (1550–i–1637) у своїй книзі «*Flosculi*

¹⁸ Gloger Z. *Encyklopedia staropolska ilustrowana. T. 3, [K-P]* / Warszawa, 1902. p. 157-159.

¹⁹ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 4.

²⁰ Muszyfaga A. *Ze studiów nad osadnictwem kasztelanii nysko-otmuchowskiej* ... s. 190.

²¹ Мовою оригіналу – łan królewski stari (staropolski); łan królewski wójtowski (rewizorski); łan królewski sprawdzony; łan królewski hybernowej; łan frankoński większy; łan frankoński mniejszy (niemiecki); łan chełmiński; łan polski kmiecy (kmiecy większy); łan kmiecy drugi (mniejszy); łan wielkie liczone za male, відповідно.

²² Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 1.

²³ Barycz H. *Dwa nieznanne listy Stanisława Grzepkiego // Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 1965, Tom 10, Numer 1-2 s. p. 91.

²⁴ *Geometria, to iest Miernicka náuká, po polsku krótko nápisána, z graeckich y z lácińskich ksiąg* / Warszawa: Przegląd Mierniczy, 1929. p 1.

²⁵ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 2.

²⁶ Ibid.

practise» (1619) подає також нові для польської історіографії види ланів, (руські та литовські варіації), котрі більшість інших польських дослідників виключають. Пов'язано це зокрема з тим, що Т. Завацький працював з документами королівської скарбниці, а не міськими архівами, як його колеги²⁷. Через узагальнення розмірів ланів зі всієї Речі Посполитої, він допускається декількох помилок в обрахунках хелменського та малого селянського лану²⁸.

Якоб Казімірж Гаур (1632–1709) у «Ziemiańska generalna Oekonomika» (1679) та о. Станіслав Сольський (1622–1701) у «Geometra polski» (1683) подають описи ланів, проте свої дослідження ґрунтують виключно на роботах попередників, не додаючи нічого нового від себе²⁹.

Дані про наступне дослідження зустрічаємо аж через століття – дисертацію «De mensoribus sive agrimensoribus, sive geometris» (1775) Яна Непомуцена Гаворського (1739–1814). Дослідник використовує дані С. Гжепського та Я. Янушовського, однак залучає й інші недруковані джерела, зокрема ревізійні книги, та подає декілька описів ланів, які не зустрічаються в його попередників (королівський перевірений та королівський гіберновий), вводячи їх уперше³⁰. Однак така міра не зустрічається й в його наступників. Ймовірно, що Я. Гаворський стикнувся з унікальним випадком³¹. Також він робить декілька математичних помилок в своїх обрахунках, котрі виправляє Ф. Пекосінський³².

Перший том «Dzieła Tadeusza Czackiego» (1844) демонструє напрацювання Тадеуша Чацького (1765–1813), котрий подає розміри ланів в ліктях квадратних, що послугувало точнішим обрахункам. Ця праця отримала окремо відзначена Ф. Пекосінським та З. Глогером через детальність аналізів, хоча Т. Чацький явно був ознайомлений не зі всіма попередніми роботами³³.

²⁷ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 3.

²⁸ Ibid. p. 16-17, 19.

²⁹ Ibid. p. 3.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid. p. 9.

³² Ibid. p. 5-7.

³³ Gloger Z. *Encyklopedia staropolska ilustrowana. T. 3, [K-P]* ... p. 157.

Адольф Павінський (1840–1896), що працював вже в часи Ф. Пекосінського зібрав всі наявні дані та відкинувши литовські і руські лани опублікував наступні описи у «Księgi podkarbińskie z czasów Stefana Batorego 1576–1586» (1881)³⁴. Також він використовував набагато більше пізніше введених величин, аби співставляти їх з ланами³⁵.

Сам Ф. Пекосінський є по суті першим, хто пише безпосередньо про лани, хоч й фокусується виключно на польській парадигмі. Крім віднайдення та детального аналізу робіт своїх попередників, Ф. Пекосінський нарешті надає питанню контекст – він розглядає процес появи ланової структури на території Польщі, розділяючи його на етапи. Також застосовує відомості про різні розміри чиншів з ланів, для з'ясування співвідношення різних наділів. Він чітко прослідковує виникнення нових видів ланів через об'єднання або ж поділ тих, що були надані локаційними привілеями. Буквально через 15 років його доробок стає матеріалом для енциклопедії З. Глогера та створив засади для наступних дослідників.

Надзвичайно успішним застосуванням на практиці теоретичних знань про ланову структуру є дослідження Антоні Муштифага (1921–1990) про каштелянію Ниси-Отмухова в Сілезії. Поєднуючи відомості про надані цим територіям лани та розміри території сіл та міст станом на кінець з XIX ст. він виходить до тих ж вимірів, що зазначає Ф. Пекосінський. Також він застосовує демографічні, картографічні та кліматологічні підходи для перевірки коректності своїх підрахунків. Співвідносить якість ґрунтів в різних частинах каштелянії та видами ланів, що надавались місцевим селам, і завдяки цьому встановлює хронологічний порядок виникнення цих наділів³⁶.

Розглянуті приклади демонструють еволюцію наукового сприйняття ланової структури в Польщі та міждисциплінарність підходу до вивчення цього питання.

³⁴ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 4.

³⁵ Ibid. p. 5-7.

³⁶ Muszyfaga A. *Ze studiów nad osadnictwem kasztelanii nysko-otmuchowskiej* ... s. 181–197.

1.5 Приклади українських досліджень

Українську історіографію варто розглянути, не тільки тому, що на цих теренах найдовше проіснувала магдебургія³⁷, але також й тому, наскільки стан дослідженості питання контрастує з Польщею. Відбувається це зокрема через відсутність спроб вийти вище за регіональний рівень. Проте є два популярні напрями, в яких відбулось найбільше досліджень стосовно функціонування лану на українських територіях.

Одна уже була вказано у першому підрозділі – це дослідження панщини, сільських теренів, особливо популярна серед соціалістів та представників народницької школи історіописання.

Другою опорною для дослідження ланової структури темою є дослідження стосовно пізньосередньовічного-ранньомодерного Львова. Особливу увагу до магдебургії Львова обґрунтувала Тетяна Дмитрівна Гошко (нар. 1967). Львів був найбільшим тогочасним українським містом, апеляційним центром та правовим зразком для решти українських міст. Крім того, правові норми львівського самоврядування являли собою перехід між магдебургіями властивими Центрально-Східній Європі. Відповідно, це робить магдебурзький Львів надзвичайно привабливим предметом для дослідження³⁸.

Михайло Сергійович Грушевський (1866–1934) досліджуючи панщину на Галичині у п'ятому томі «Історії України-Руси» (1905) з'ясовує розміри селянських повинностей з лану, а також починаючи з XVI ст. – витіснення ланової економічної структури господарствами, котрі ставали більш популярною формою організації панщини³⁹.

Роман Іванович Зубик (1902–1941) в своїй дисертації «Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635» (1930) виділяє економічну частину питання, використовуючи львівські шосові⁴⁰ реєстри та інвентарі міської власности. Представник економічного напрямку в історії розділив лани за правом

³⁷ Lück H. *Aspects of the transfer of the Saxon-Magdeburg Law to Central and Eastern ...* p. 84.

³⁸ Гошко Т. *Нариси з історії магдебурзького права в Україні ...* с. 9.

³⁹ Грушевський М. *Історія України-Руси / Т. 5: Суспільно-політичний і церковний устрій в Українсько-руських землях XIV–XVII в.* Львів, 1905. 708 с.

⁴⁰ Шос – податок, котрий сплачували міщани за нерухомість та капітал до королівської скарбниці.

власности на нечиншовані (котрі залежні виключно від міської юрисдикції), емфітевтичні (що були надані в довічну оренду з правом продажу та оренди) та такі, що у власності міста⁴¹. Попри його суперечливе⁴² розуміння кількості міських ланів (детальніше це питання розкрито у третьому розділі), він детально описує їхнє загосподарювання та функціонування в контексті життя всього міста.

Ланове питання побічно також розглядали такі українські історики як Денис Іванович Зубрицький (1777–1862), Іван Петрович Крип'якевич (1886–1967) та Василь Фадейович Інкін (1922–1999).

Дослідження галицьких сіл Василя Олександровича Пірко (1935–2012) ілюструє процес правового локування сіл, включно з розпорядженнями щодо ланів, а також стисло показує еволюцію їхньої загосподарьованості⁴³.

Дослідженням львівського простору вже з перспективи історичної топографії займається Мар'яна Львівна Долинська. Серед досліджень історикині є з'ясування точної кількості львівських ланів⁴⁴ та організації передмість, котрі ці лани складали. Також М. Долинська аналізує джерела про функціонування ланової структури⁴⁵ та наголошує на процесі поступового перетворення одиниці площі «лан» при формування загального міського простору в денотат⁴⁶.

Роман Іванович Могитич (нар. 1955) подає своє визначення площі лану⁴⁷, котре, однак, не витримує конкуренції поруч з аргументаціями інших

⁴¹ Zubyk, R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635*. Lwów, 1930. s. 70

⁴² Долинська М. *До питання про площу Львова XIV–XVIII ст.* // *Львів: місто, суспільство, культура*: Зб. наук. пр. Т. 6. Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2007. с. 46–57.

⁴³ Пірко В. *Галицьке село наприкінці XVII - в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі)* / Український культурологічний центр. Донецьке відділення НТШ.-Донецьк, 2006. 24–29, 73 с.

⁴⁴ Долинська М. *До питання про площу Львова XIV–XVIII ст.* ... с. 46–57.

⁴⁵ Долинська М. *Неопублікований список «Головного інвентаря ста ланів...» 1608 р. для міста Львова* // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: Збірник наукових праць. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005. Вип. 7. с. 89–105; Гребеняк С., Шепель Г., Долинська М. *Привілей короля Казимира III від 22 серпня 1352 р. Історико-філологічна перспектива: історичне тло, структура документа, переклад, коментарі* // *Місто: історія, культура, суспільство*. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. № 6. с. 47–52.

⁴⁶ Долинська М. *Історична топографія Львова XIV–XIX ст.* // Монографія. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. с. 145–150.

⁴⁷ Могитич Р. *Передмістя самоврядного Львова у першій половині XVII ст.* // Вісник Інституту «Укрзахідпроектреставрація». 2003. Ч. 13. с. 33.

дослідників. Також науковець на основі інвентарних записів побудував загальну схему ланового поділу львівських передмість та з'ясував розташування цілого ряду міських осад (невеликих поселень, що складаються здебільшого з домогосподарств), що на них розташовувались⁴⁸.

Провадженню досліджень в цьому напрямку та суспільному розумінню перешкоджає ще один, здавалось би, незначний фактор – термін «лан» в українських словниках та енциклопедіях. Наприклад, такий термін взагалі відсутній в Словнику малоруської старини (1808)⁴⁹. Словарь української мови Б. Грінченка (1907-1909)⁵⁰ подає виключно літературне значення слова з літературними прикладами, проте зазначає орієнтовний розмір лану.

Українська Мала Енциклопедія Є. Онацького (1960), що видана в еміграції, подає приблизні розміри одного такого наділу, а також стисло описує податок з лану – ланове⁵¹. В обох словниках лан та похідні від нього слова доповнюються цитуванням поезій Т. Шевченка. Не можна заперечувати причетність поета до певного зацікавлення укладачів в темі, оскільки це слово неодноразово з'являється в його творах уже в період, коли лан давно не відігравав такої значимої ролі.

Проте нівелюючи всі попередні наукові досягнення Українська Радянська Енциклопедія (1981) лише подає стисло інформацію про два типи ланів та їхній розмір. Її автор зазначає, що лан був одиницею оподаткування залежного селянства, а також, що після 1557 р. лан замінено волоками згідно «Устави на волоки»⁵². Таке визначення є не лише неповним, а й хибним, оскільки волочна поміра прийшла лише на литовські регіони⁵³. Мабуть очевидно, що саме не еміграційний, а вітчизняний доробок відображає розвиток української історіографії та умови, в яких вона існувала до проголошення незалежності.

⁴⁸ Могич Р. *Передмістя самоврядного Львова у першій половині XVII ст.* ... с. 33–51.

⁴⁹ *Словарь малорусской старины, составленный в 1808 г. В.Я. Ломиковским* / Ред. и примеч. Ал. Лазаревского. Киев: Тип. Г.Т. Корчак-Новицкого, 1894. с. 528.

⁵⁰ Грінченко Б. *Словарь української мови, т. 1.* Берлін: Українське слово, 1909. с. 879.

⁵¹ Онацький Є. *Українська Мала Енциклопедія. Кн. 6: Літери Ком-Л.* Буенос-Айрес, 1960. с. 808.

⁵² *Українська радянська енциклопедія: у 12 т.* / гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: О. К. Антонов та ін. 2-ге вид. К.: Головна редакція УРЕ, 1981. Т. 6: Куликів-Мікроклімат. с. 57, 61.

⁵³ Гурбик А. *Волочна поміра на українських землях у складі Великого князівства Литовського в XVI ст.* / Гурбик А. О. // Український історичний журнал. 1996. № 4. с. 49–61.

Це підтверджується в Малому словнику історії України (1997), де з дотичних до теми є лише слово «лановий» зі скромним поясненням⁵⁴, нехтуючи як мінімум даними підготовленими Є. Онацьким, не говорячи про решту дослідників.

1.6 Головні тенденції та перспективи дослідження

Співставляючи здобутки дослідників з наведених прикладів, чітко видно, що українська соціотопографія помітно відстає від польської, про що пише М. Долинська (станом на 2003)⁵⁵. Проте, як свідчить недавнє дослідження, розвиток історичної топографії в Україні, хоч й не рівномірно (знову з значною перевагою щодо Львова, а також Києва), та все ж прогресує⁵⁶.

Станом на початок ХХ ст. було досліджено головні засади функціонування лану як вимірювальної одиниці та складової економіки. Проте послідовному розвитку тематики, особливо в Україні, перешкодило недостатнє розголошення цих здобутків, оскільки практично ніхто з заявлених дослідників не знав про роботи колег (це стосується як істориків магдебурзького права, так і тих, що вивчають регіони). Як наслідок – дотичні до питання лану локальні дослідження просто не заглиблювались в цей аспект. Яскравим прикладом цього є ситуація з українськими словниками.

Вражаючим прикладом не лише глибокого аналізу, а й міждисциплінарности є дослідження А. Муштифага, котре, зокрема стало можливим через широку джерельну базу обраного ним регіону. Проте схожі, або альтернативні підходи можуть бути впроваджені в дослідження й менш багатих на джерела території.

Також спостерігаємо детальний аналіз джерел та спроби візуалізації ланової структури на прикладі Львова М. Долинською та Р. Могитичем,

⁵⁴ *Малий словник історії України* / Ред. кол.: В. Смолій, В. Верстюк, С. Віднянський, В. Горбик, В. Даниленко, М. Коваль, М. Котляр, С. Кульчицький, В. Литвин, О. Майборода, П. Панченко, Ю. Пінчук, В. Сарбей, А. Слюсаренко, П. Тронько. К.: Либідь, 1997. с. 228.

⁵⁵ Долинська М. *До проблеми складових та джерел соціотопографії* // Дрогобицький краєзнавчий збірник, вип. 7. Дрогобич: Вимір, 2003. с. 420–433.

⁵⁶ Каліщук, О. *Історична топографія давньоруських, пізньосередньовічних та ранньомодерних міст України як історіографічна проблема* // Літопис Волині, 2021 (25). с. 39–43.

Застосування знань щодо ланів в випадку урбаністики відкриває нові можливості до дослідження предметів, котрі також недостатньо висвітлені в історіографії.

Дослідження ланових структур, може стати перетином багатьох студій і навіть претендувати на створення Східно-Центральноєвропейського метанаративу. Як і лени-феоди, лани також мають величезне, хоч і відмінне, соціально-економічне та культурне значення. Напрямки подальших досліджень не будуть обмежуватись.

РОЗДІЛ II

ЛАНОВА СТРУКТУРА У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ.

2.1 Генеза ланів

Німецькі дослідження вказують на те, що система *hufe* походить ще з часів Каролінгської держави⁵⁷. Десь в той час, мабуть, і відбувся розхід лану та лану, розглянутий в першому розділі. Поширення лану йшло пліч-о-пліч з німецькою східною колонізацією, що поширилась на території сучасних Німеччини, Польщі, країн Балтії, Білорусі, України, Чехії, Словаччини та Угорщини⁵⁸. Аналізи того розвитку, що відбувався ще з VIII ст., роблять великий наголос на раціоналізації поділу колоніальних земель, котру можна спостерігати спершу в Західній Європі, а згодом й в Східній⁵⁹. Йдеться про перехід від приблизних вимірів до теоретично чітких стандартів, численних перемірювань територій тощо.

Наголос на саме теоретичності чіткого вимірювання робиться через ряд причин. Зокрема це численні, фактично незаконні, маніпуляції, що відбувались як під час первинних вимірів⁶⁰, так і під час повторних (наприклад, пересування межових каменів⁶¹) чи інвентаризацій. Крім того, варто враховувати похибки метричної системи. Це стосується як відмінного виміру моргів (в них найчастіше визначають лани в літературі, оскільки це сучасна багатьом авторам міра) в різних краях, так і переведення між різними мірничими одиницями. Відомо, що для вимірювання ланів використовувались крім моргів також мотузки, пруги, лікті та навіть долоні⁶². Німецькі дослідження припускають, що *hufe* хоч були

⁵⁷ Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche Quellen ...* s. 276.

⁵⁸ Lück H. *Aspects of the transfer of the Saxon-Magdeburg Law to Central and Eastern Europe ...* p. 83.

⁵⁹ Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche ...* s. 272.

⁶⁰ Piekosiński F. *O lanach w Polsce wieków średnich ...* p. 45.; Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche Quellen ...* s. 273.

⁶¹ Долинська М. *Львів: простір на тлі мешканців XIII–XIX ст. ...* с. 87.

⁶² Piekosiński F. *O lanach w Polsce wieków średnich ...* p. 5–10.

приблизно однаковими в межах одного регіону, але могли бути критично різними між ними⁶³.

Часові рамки існування лану та ланової структури визначити вельми важко. Якщо орієнтовну його появу та вимірювання територій можна співставити з приходом німецького права, то визначити верхню межу набагато складніше. Цю проблему буде розглянуто далі в цьому розділі.

Наразі питання генези ланової структури не є дослідженим через брак інтересу та малочисельність виявлених джерельних матеріалів щодо цього питання.

2.2 Теоретичні засади формування ланової структури

Надання населеному пункту ланів є однією з характерних рис правової локації. Це дозволяло місцевим посадовцям більш вільно розпоряджатись землями, котрі частково звільнялись від центральної юрисдикції або влади певного феодала⁶⁴. Первинні правові локації згідно традицій та правових норм отримували повторні підтвердження, котрі могли навіть збільшувати кількість ланів, як бачимо на прикладі Львова (розглянутого в третьому розділі). Могли бути навіть глобальніші зміни – території населеного пункту могли перезакладатись на різних видах самоврядних прав⁶⁵.

Виникає декілька теоретичних проблем формування ланової структури. По-перше, створення цієї структури не мало універсальних правил у Центрально-Східній Європі, оскільки на різних територіях поширювались відмінні версії місцевого самоврядування. Початкове магдебурзьке право, з якого черпаємо найбільше джерел про лани, часто трансформувалось від початкового німецького оригіналу⁶⁶. Наприклад, його початкову версію в державах, де воно побутувало, могли дещо трансформувати та присвоювати. Яскравим прикладом може слугувати район Сілезії, що був одним з перших

⁶³ Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche Quellen* ... s. 273.

⁶⁴ Гошко Т. *Нариси з історії магдебурзького права в Україні* ... с. 4.

⁶⁵ Piekosiński F. *O lanach w Polsce wieków średnich* ... p. 26.

⁶⁶ Гошко Т. *Нариси з історії магдебурзького права в Україні* ... с. 7.

місць в Польщі куди прибули німецькі колоністи наприкінці XII ст. Вони приносили магдебурзьке право і в села, і в міста. Адаптація права в містечку Шрода Шленська призвело до виникнення нового права – шредзького, котре в чистому вигляді поширювалось в навколишніх селах, проте в містах все ще комбінуючись з магдебурзьким⁶⁷. Натомість в центрально-північній частині Польщі (Ленчиця, Серазд, Куявія) називали чинне право хелменським, хоча насправді в них було поширене лише магдебурзьке і шредське⁶⁸. Становище німецького права в інших державах ще в XVII ст. характеризує Бартоломей Гроїцький, обґрунтовуючи, що жителі Магдебургу отримавши від римського цесаря Оттона право на самоврядування, але назвали його не на честь цесаря, а власного міста. Аналогічно, він зазначає, в Польському Королівстві це право вже можна називати польським, тим паче, що на цих теренах з часом зникають консультування та апеляції щодо внесених змін з німецькою стороною⁶⁹.

Крім цього, магдебурзьке право не було кодифікованим, і майже всі міста послуговувалося власними привілеями, котрі могли між собою різнитись. Тому в контексті самоврядування потрібно говорити про випадок кожного міста зокрема, аби зрозуміти загальну тенденцію⁷⁰. Крім очевидних економічних та політичних зацікавлень в кількості виділених земель центральною та місцевою владою варто виділити ще один ключовий фактор – географічне розташування. Це стосується як природних умов для розширення поселення, так і якості ґрунту, водою та меліораційних робіт, можливості побудови фортифікації тощо. Через брак досліджень або ж їхню недоступність провести повноцінне міжрегіональне порівняння на цьому етапі не є можливо.

По-друге, в історіографії дещо розходяться думки щодо розміру міри площі «лан» та виявлено мало відомостей про процес її вимірювання. Відомо, що

⁶⁷ Piekosiński F. O łanach w Polsce wieków średnich ... p. 23–24.

⁶⁸ Ibid. p. 30.

⁶⁹ Малишев О. *Термінологічні метаморфози магдебурзького міського права* // Місцеве управління та місцеве самоврядування в історії права, держави і юридичної думки: матеріали XXXIX Міжнародної історико-правової конференції, 2–3 листопада 2018 р., м. Львів / ред. колегія: І. Усенко (голова), С. Ромінський (відп. секр.), І. Бойко, А. Іванова, В. Кириченко, Н. Крестовська, О. Малишев, І. Музика, Б. Тищик, О. Ярмиш. Київ–Херсон: Олді-плюс, 2018. с. 172–173.

⁷⁰ Гошко Т. *Нариси з історії магдебурзького права в Україні* ... с. 9.

за німецьким законом лановий поділ завжди мав бути правильно геометричним, з певним порядком. Хаотичність розміщення свідчить про певний розподіл землі ще до приходу права на самоврядування⁷¹. Є припущення, що початкові лани могли коливатись в межах 120-150 моргів, проте, ймовірно, тут власне виникає похибка переведення мірничих одиниць, адже це є надто великий розмір для одного наділу⁷².

Джерела засвідчують, що мірялись вони за допомогою мірного шнура, хоча траплялись випадки, коли ці шнури були різних розмірів, що потім призвело до перемірювання⁷³. Крім вже згаданих маніпуляцій та похибок мірничих систем, варто повернутись до вже згаданої причини нерівномірного поділу територій – ландшафту.

Вплив ландшафту широко розкриває А. Муштифага. Він зазначає, що локування нових поселень часто пов'язувалось з масштабним вирубуванням лісів і характерним для того часу розташовуванням біля водойм⁷⁴. Також він припускає, що розміри лану залежали не від номінального значення, а від якості ґрунту та обов'язків щодо конкретного лану. На досліджуваній території він приходить до висновку, що перше з'явилися польські лани, потім так звані «великі пораховані як малі», потім франконські, котрі розташовані на кордонах регіону. Наостанок були поміряні фламандські і лани, які не вийшло визначити, що були розкидані по всій території, ймовірно, щоб дозайняти вільні території. В результаті, середній розмір ланів навіть різних категорій виходив в середньому доволі близький між собою. Пов'язано це зокрема поганою якістю ґрунтів та низьким на той час вмінням удобрювати землю⁷⁵.

Маємо дані й про те, що пустки не враховувались в початкові розміри ланів, але якщо їх згодом окультурювали, то очевидно, що такий наділ ставав більшим. Ф. Пекосінський зазначає, що не зараховувались також кам'янисті та неорні території, високогір'я, чагарники тощо. Через це німецькі дослідження

⁷¹ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 41.

⁷² Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche* ... s. 273.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Muszyfaga A. *Ze studiów nad osadnictwem kasztelanii nysko-otmuchowskiej* ... s. 185–186.

⁷⁵ Ibid. s. 196.

стикались зі значними початковими похибками⁷⁶. Водночас, у привілеї Львову Казимира III від 1368 р. зустрічаємо: «...даруємо (...) 100 франконських ланів на німецькому магдебурзькому праві зі всіма користями, луками, пасовищами, болотами, лісами, дібровами, чагарниками, орною землею й облогом, млинами, ставками, рибними місцями, водами, проточними річками, що в межах і розмірах згаданих 100 ланів...»⁷⁷. Тож можна припускати, що йдеться або про відмінність між письмовою традицією і практичним виконанням, або, і що ймовірніше – різні підходи до вимірювання ланів в різних регіонах Східно-Центральної Європи.

2.3 Види ланів

В історіографії стикаємось з різними варіаціями ланів, котрі відмінні за розмірами. На території Польщі Ф. Пекосінський виділяє два головні види ланів – фламандський (який також називають малим, хелменським, голландським, шредським) на 30 моргів та франконський (який також називають великим, магдебурзьким, німецьким) на 38–45 моргів⁷⁸. Припускається, що франконський лан був типовим колонізаційним ланом, на відміну від фламандського, що слугував для орних земель⁷⁹. Початково була відповідність де застосовувалось фламандський поділ, а де франконський, проте найчастіше вони існували паралельно⁸⁰.

Ще держава франків ввела фіксовану одиницю *hufe*, яку в Середньовіччі використовували у вимірюванні населених пунктів при німецькій східній колонізації. Проте дуже швидко це почало призводити до зміни *hufe* на місцях, а з XVI ст. вимір вже зовсім відійшов від початкових розмірів⁸¹. І справді, в подальшому спостерігаємо, зокрема на польських теренах, близько десятка

⁷⁶ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 44.

⁷⁷ *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.* / Упорядник М. Капраль, наук. ред. Я. Дашкевич, Р. Шуст. Львів.: МГКО «Документальна скарбниця Львова»; Львівський державний університет ім. І. Франка; Львівське відділення Інституту української археології та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. с. 35. Док. № 3.

⁷⁸ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 26, 31.

⁷⁹ Musztyfaga A. *Ze studiów nad osadnictwem kasztelanii nysko-otmuchowskiej* ... s. 182.

⁸⁰ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 24.

⁸¹ Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche Quellen* ... s. 285.

новоутворень з фламандських та франконських ланів способом додавання чи поділу.

При розквіті німецького права за Казимира III в Малопольщі найбільш поширеними були магдебурзьке право з великими франконськими ланами, шредське з фламандськими та шредське з франконськими. Винятково рідко траплялось магдебурзьке з фламандськими⁸². Весь район Передгір'я Карпат був виключно на магдебурзькому з франконськими⁸³.

Ф. Пекосінський виділяє наступні лани в польській історіографії⁸⁴:

1. Королівський старий (старопольський) – 126 моргів / 70,56 га;
2. Королівський вйтовський (ревізорський) – 90 моргів / 50,4 га;
3. Королівський перевірений – 85 $\frac{1}{3}$ моргів / 47,47 га;
4. Королівський гіберновий (зимовий) – 64 $\frac{4}{5}$ моргів / 35,95 га;
5. Франконський великий – 50 $\frac{1}{2}$ моргів;
6. Франконський малий (німецький) – 40 $\frac{3}{8}$ –43 $\frac{1}{5}$ моргів / 24 га;
7. Хелменський (фламандський, волока) – 30 моргів / 16,8 га;
8. Польський селянський (селянський великий) – 21 $\frac{1}{2}$ –23 моргів / 12 га;
9. Інший селянський (малий) – 12 $\frac{1}{4}$ моргів / 6,9 га.

Ф. Пекосінський зводить ці лани до двох груп. Франконський лан дорівнює $\frac{1}{3}$ королівського старого, $\frac{1}{2}$ королівського перевіреного, двом селянським більшим та чотирьом селянським меншим. З фламандським ланом співвідносяться всі інші лани – це $\frac{1}{4}$ все того ж королівського старого, а також $\frac{1}{3}$ королівського вйтівського, $\frac{1}{2}$ королівського гібернового, $\frac{1}{4}$ королівського старого⁸⁵.

А. Муштифага подає ще один⁸⁶:

10. Великий, що обрахований як малий – 16,4–54 га.

⁸² Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 26–27.

⁸³ Ibid. p. 39.

⁸⁴ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 4.

⁸⁵ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* / Kraków, 1887. p. 20.

⁸⁶ Muszyfaga A. *Ze studiów nad osadnictwem kasztelanii nysko-otmuchowskiej* ... s. 190.

Саме цей лан показує хаотичність початкового поділу землі. Він був поширеним виключно в районі каштелянії Ниси-Отмухова в Сілезії, й попри свою схожість до фламандського, виділений в документах як окремий тип⁸⁷. Аналогічна ситуація з королівськими гіберновим та перевіреним, оскільки про них відомості були виключно в Т. Чацького та франконським великим, про котрий знає ще о. С. Сольський, але жодних відомостей про них на час Ф. Пекосінського вже не було знайдено⁸⁸.

Також Ф. Пекосінський пояснює процеси зміни розмірів ланів. Справа в тім, що солтиси, вийти так само як й осадники німецького права отримували не по одному лану як селянин, а декілька. Чим більший населений пункт – тим, ймовірно, більше ланів в солтиса і вйта⁸⁹.

Появи нехарактерних типів *hufe* в різних районах може дозволити відслідковувати міграційну діяльність⁹⁰. В XIV ст. закінчився великий притік іноземців до Польщі, і поступово поняття лану почало стиратись, будучи згодом замінені «господарством» або «ріллею». А з 1563 р. вйти і солтиси змогли самі займатись розподілом ланів без привілеїв і через те, що на місцях не знали процедури чи того, якими мають бути лани, в них виходили покручі неправильних розмірів. Ці розміри були менші, бо мали відповідати можливостям селян. Раніше ж лани передбачали, що різні їхні частини оброблялись в різні пори року, але новий час потребував більшої продуктивності⁹¹.

Сільський більший і менший лани теоретично відповідають приблизно половині і чверті франконського відповідно. Проте в привілеях ми таких не зустрічаємо. Значить ніяк інакше ніж через поділ вони не могли виникнути. Не знайдено жодних дозволів на поділ, але й заборон також. Крім того, привілей Владислава Ягайла 1433 р. засвідчує існування півланків⁹². Відомо й про

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 9–10.

⁸⁹ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 32.

⁹⁰ Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche Quellen* ... s. 286.

⁹¹ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 32–33.

⁹² Ibid. p. 34.

додавання чи поділ hufe в Нижній Саксонії, північно-східній Німеччині аж до Східної Пруссії, хоча вважається, що це були поодинокі випадки⁹³. Зрештою, через з часом стерту культуру ланового поділу та зміни в законодавстві лани змінювали свою правильну форму.

2.4 Ланова структура в селах на магдебурзькому праві

Малочисельні дослідження ланів зазвичай зосереджують свою увагу на функціонуванні ланів у селах. І через масовість такого чинника, і мабуть й через те, що сіл більше і загальну картину регіону скласти простіше. Можливо ще й тому, що функціонування ланів в містах набагато комплексніше і потребує спеціального підходу в кожному випадку. Не виключено, що конкретної причини нема через просто низьке зацікавлення цією тематикою.

Галицькі села на волоському праві за своїми локаційними привілеями зазвичай могли мати два-три лани на село. Селяни були зобов'язані виконувати повинності на користь сільського старости, а також двічі на рік, а саме на Різдво та Великдень, робили князеві подарунки – кури, яйця і плячки. Також привілеї згадували про «толоку», що передбачала роботу два-три дні на рік, залежно від кількості ланів старости⁹⁴.

Війти та солтиси представляли місцеву владу в осаджених селах, за що мали в розпорядженні зазвичай два лани. Спершу вони й виконували функцію осадників самоврядного права, проте осадником міг бути не лише шляхтич, а й ініціативний селянин, котрий отримував локаційний привілей. Разом з привілеєм були для осадника й ще деякі переваги, а саме право на володіння двома-чотирьома ланами, будівництво (наприклад, корчми чи млина), осадження на своїй землі селян та інші. Крім війтівського та князівського наділів, окремий наділ (найчастіше один лан) згідно локаційного привілею зазвичай отримували попівства⁹⁵. Шляхетські двори на німецькому праві в XIII–XIV ст. також мали

⁹³ Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche Quellen* ... s. 277.

⁹⁴ Szandra R. *Samorząd wiejski na prawie wołoskim w Galicji (XIV–XVIII w.)* / Сільське самоврядування за волоським правом у Галичині (XIV–XVIII ст.) / Roman Szandra // *Wrocławsko-Lwowskie zeszyty prawnicze* / Вроцлавсько-Львівський юридичний збірник. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012. S. 36–37.

⁹⁵ Пірко В. *Галицьке село наприкінці XVII - в першій половині XVIII ст.* ... с. 24, 26.

приблизно один лан, а через зниження вартості монет, шляхтичам потрібно було більше грошей. Таким чином це спонукає до появи панського господарства⁹⁶. Це дослідження не має на меті аналізувати процес впровадження та організації панщини, проте варто зазначити деякі дотичні до ланів нюанси.

Згідно німецького права селяни не були прив'язані до землі і виплативши чинш через певну кількість років могли бути вільними не потребуючи дозволу від двору. Законодавство Казимира III Великого внесло до цього зміни. Справа в тому, що він закладав велику кількість сіл, однак селяни вільно мігрували, як наслідок залишаючи села спустошеними, що створювало економічні проблеми. Тому було вирішено, що не більше двох селян на рік можуть переходити з одного села в інше. Ян I Ольбрахт в грамоті 1496 р. скоротив такий дозвіл до одного селянина, окремо зазначивши, що тільки один зі синів в сім'ї має право мігрувати, а решта мають залишатись. В цей період прослідковується зміцнення фільваркового господарства. Такий суворий контроль і обмеження характерне для польського права, але в місцях, де були німецькі локаційні привілеї ситуація складалась інакше. Там селяни мали декілька днів відробки на рік, ще й інколи маючи певні пільги⁹⁷.

З XV в. в галицьких актах з'являються загальні згадки про панщину, проте рідко докладно зазначений її розмір. Єдині наявні дані з першої половини та середини століття вказують зазвичай 14 днів панщини з лану на рік⁹⁸.

На сеймику в Краснім Ставі 1477 р. шляхта з Холмського, Красноставського, Грубешівського та Щєбрешинського повітів ухвалила постанову, що на Холмщині кожен селянин винен панові на день Св. Мартина по пів гривні річного чиншу та по чотири курки, на Різдво Богородиці по чотири сири і на Великдень по 24 яєць з лану. Крім того, що кожен селянин був зобов'язаний працювати один день в тиждень на пана, він був зобов'язаний

⁹⁶ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 36.

⁹⁷ Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* ... p. 36–38.

⁹⁸ Грушевський М. *Історія України-Руси / Т. 5* с. 178.

незалежно від його розміру ланового господарства працювати на ґрунтах свого пана два дні в рік⁹⁹.

В 1520 р. вийшли Торунський і Бидгощський статuti. Останній змушував працювати всіх селян, які того не робили до того раз на тиждень. Бидгощський також вніс корективу до Торунського статutu та ввів слово «лан». В ньому зазначалась вимога від кожного селянина відпрацьовувати один день на тиждень не залежно чи той мав повний лан чи менше¹⁰⁰.

Такі трансформації відслідковує й М. Грушевський – в XV–XVI ст. на теренах України різниця між руськими селами та німецькими стирається. Влада, що була раніше розділена між вйтом та паном, сконцентрувалась в руках останнього, завдяки викупленню вйтств. Таким чином вйт, що за локаційним привілеєм мав обстоювати права селян був усунутий. Осади німецького права таким чином фактично втратили свою привілейованість, фактично зберігався лише лановий поділ¹⁰¹.

Зрештою, М. Грушевський в українському випадку, як і Ф. Пекосінський у польському та Ф. Енгель у німецькому, відзначає відхід від ланового господарства в XVI ст. як уже непрактичного. Обов'язком панщини було працювати незалежно від розміру наділу, тож логічно почали орієнтуватись на інші форми господарства. Зрештою навіть не всі землі були виміряні як лани¹⁰². Є ще один приклад. Найпоширенішим сільським наділом в XIII–XV ст. на Прикарпатті був лан, але вже з другої половини XVI ст. в Лежайському старостві Перемиської землі таким стає півланок. Тенденція до скорочення земельних наділів тільки прогресує з часом. Така ситуація складалась не тільки через розширення фільваркової ріллі чи родинними поділами наділів, але й через військові та стихійні проблеми з якими стикалась Річ Посполита. На початку XVII ст. чвертьлановий наділ стає домінантним в регіоні¹⁰³.

⁹⁹ Там само, с. 180.

¹⁰⁰ Piekosiński F. *O lanach w Polsce wieków średnich* ... p. 38–39.

¹⁰¹ Грушевський М. *Історія України-Руси* / Т. 5... с. 177.

¹⁰² Там само, с. 186–187.

¹⁰³ Пірко В. *Галицьке село наприкінці XVII - в першій половині XVIII ст.* ... с. 29.

Проте лан як такий продовжує існувати й після упадку ланового господарства в XVI ст. По-перше, податок з лану, так зване ланове, що в XV ст. становив 12 грошів з лану, хоч і значно зріс через девальвацію (до 20–30 грошів з лану) в XVI, проіснував навіть ще довше. Востаннє цей податок зустрічається в 1632 р., як з'ясовує І. Крип'якевич. Однак Шевченкове «Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла», як припускає Є. Онацький, свідчить, що такий податок був поширений й в XIX ст¹⁰⁴.

По-друге, В. Пірко подає датований 1712 р. опис урожаю в Павлоселі, де град понищив лан жита, лан гречки та лан ярої пшениці, а один лан озимого жита постраждав від саранчі¹⁰⁵. Такий тривіальний опис насправді містить дуже цінну інформацію – в цей час відбувається окреме засівання ланів однією культурою. Це однозначно є складовою перетворення мірничої одиниці «лан» на синонім поля, знайомий сучасникам.

Ф. Пекосінський припускає, що до періоду його дослідження (кінця XIX ст.) збереглись майже всі села, що були осаджені в Середньовіччі на франконських або фламандських ланах, і нащадки тодішніх людей ймовірно все ще мають ті самі території¹⁰⁶. Також збереження поділу земель між селами бачимо на прикладу каштелянії в Сілезії в А. Муштифага¹⁰⁷. Набагато більших трансформацій зазнали міста.

2.5 Ланова структура в містах на магдебурзькому праві

Відмінність функціонування та трансформації ланової структури в містах від сіл має декілька причин. По-перше, це міська середньовічна культура, котра нараз з торгівлею, спеціальними правами та культурою перетворила міста по самодостатні одиниці в державах. Крім того це й колосальна кількісна різниця, наприклад А. Муштифага відзначає, що в сілезійській каштелянії було 228 села та 4 міста¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Онацький Є. *Українська Мала Енциклопедія. Кн. 6: Літери Ком-Л.* ... с. 808.

¹⁰⁵ Пірко В. *Галицьке село наприкінці XVII - в першій половині XVIII ст.* ... с. 73.

¹⁰⁶ Piekosiński F. *O lanach w Polsce wieków średnich* ... p. 40–41, 43.

¹⁰⁷ Musztyfaga A. *Ze studiów nad osadnictwem kasztelanii nysko-otmuchowskiej* ... s. 188.

¹⁰⁸ Ibid. s. 183.

В містах лани оточували центральну урбанізовану частину – середмістя – та утворювали одне або декілька передмість довкола неї. Середмістя мало характерну паралельно-перехресну забудову та було оточене фортифікаціями з оборонними стінами, валами та ровами. Решта території міста, окреслених в локаційних привілеях використовувалась для сільськогосподарських робіт та поселень передміщан¹⁰⁹.

Жителі передмістя не були у рівних правах з середміщанами – вони не мали права на торгівлю та пропінацію, часто не могли обиратись до міських відомств і були зобов'язані сплачувати податки та виконувати шарварк¹¹⁰, щоб підтримувати в належному стані оборонні споруди. Попри це передміщани займались багатьма промислами, котрі забезпечували середмістя – наприклад у Львові відомо про гончарство, фірманство, гарбарство, пекарство, золотарство, мулярство та малярство¹¹¹.

Перерозподіл ланів в містах був навіть складнішим явищем ніж у селах. На прикладі Львова (розглянутого в третьому розділі) спостерігаємо, як патриції, що мали в користуванні лани постійно ділили свої володіння між нащадками, інколи викупували в інших, віддавали як пожертву монастирям та шпиталям тощо. Динамічність та характер цих змін робили лан в місті скоріше економічною одиницею. Зрештою, міста маючи розвинуті ремесла та торгівлю не мусіли сприймати лан як виключно аграрну територію, якою вона була в селах і так забезпечувала селян.

Лан, котрий початково означав винятково одиницю площі, в процесі формування загального міського простору перетворився на денотат, просто означення довільної території¹¹². Зрештою, лани загубились в міській історії, зберігшись в топоніміці, як було зазначено в першому розділі.

¹⁰⁹ Долинська М. *Формування і розвиток території Львова: зміни адміністративно-територіального поділу міста в XIII–XXI століттях* / Вісник Львівського університету. Серія історична. 2016. Спецвипуск. с. 13–14.

¹¹⁰ Шарварк (пол. szarwark) – селянська повинність (*Podręczny słownik polsko-rosyjski*. Warszawa. 1974. Wydanie VI. 856 s.)

¹¹¹ Parée F. *Historia miasta Lwowa w zarysie* Lwow ... s. 98–99.

¹¹² Долинська М. *Історична топографія Львова XIV–XIX ст...* с. 145–150.

2.6 Трансформації лану

Після проведеного дослідження можна повернутись до питання про хронологічні межі ланової структури. До середини XIX ст. магдебурзьке право остаточно скасовують в Європі. Найдовше право збереглося саме в Україні, втративши своє значення після запровадження «Зводу законів Російської імперії» в 1840 р. на Лівобережній Україні та в 1842 р. на Правобережжі. Хоча насправді українське право зазнало високого рівня русифікації ще у XVIII ст. до того, як цей збірник правових актів був опублікований¹¹³. Проте справа в тому, що лан ще до часу скасування німецьких чи інших прав на самоврядування існував вже не як міра площі, а й також пройшов дещо відмінну трансформацію на міських та сільських теренах.

Малочисельні джерела щодо ланів періоду появи магдебурзького права XII-XIII ст. та невисвітленість в історіографії змушують скоріше будувати припущення. Але розмір міри площі лан не було прийнято визначати в локаційних привілеях, а вимірювальні методи були далекими від точности, та й навіть вони згодом були втрачені.

М. Грушевський, Ф. Пекосінський та Ф. Енгель сходяться на думці, що лан починає занепадати в XVI ст. і як вимірювальна одиниця, і як сільське господарство. Економічні зміни потребували переходу до прагматичнішої системи, залишаючи ланову структуру в середньовічному минулому.

Як слово, «лан» зберігався вже поза системою. Оскільки його території далі були оброблюваною землею, а також з відомостями, що ланові наглядачі та лановий податок були відомі Т. Шевченку в XIX ст. можна частково спостерігати трансформацію одиниці «лан» до загальноприйнятого лану-поля.

Лани в містах не були настільки прив'язані до аграрної діяльності, проте їхня кінцева трансформація не настільки відмінна від випадку села. Постійні переділи та перекупи стерли лан як мірничу одиницю навіть швидше ніж в селах, перетворюючи його на денотат, котрий маємо змогу відслідковувати в

¹¹³ Lück H. *Aspects of the transfer of the Saxon-Magdeburg Law ...* p. 84.

топоніміці. Скасування німецького права ліквідувало остаточно правове значення лану, залишаючи його виключно в культурі.

РОЗДІЛ ІІІ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛАНОВОЇ СТРУКТУРИ НА ПРИКЛАДІ РАНЬОМОДЕНОГО ЛЬВОВА.

3.1 Вступні зауваги щодо львівської ланової структури

В перспективі дослідження магдебурзького права, як зазначає Т. Гошко, потрібно спершу говорити про самоврядування окремих міста, і від цього відштовхуючись – про міське самоврядування цілого регіону. Причиною цього є те, що магдебурзьке право не було кодифіковане, що дозволяло містам послуговувалося власними привілеями. Саме тому, зокрема, магдебурзький Львів має велике значення для досліджень. Як вже зазначалось, він був найбільшим тогочасним українським містом, апеляційним центром і правовим зразком для міст регіону, попри це зберігав багато європейських правових норм, не затьмарюючи їх місцевими звичаями¹¹⁴.

На жаль, зараз відсутні дані про адміністративний устрій Львова Галицько-Волинського періоду, з літератури черпаємо лише дані про традиційний поділ на дитинець, посад і поділ¹¹⁵. Тож зрозуміти вплив цього етапу на прихід самоврядування наразі не має можливості. Однак у львівських студіях широко розглянуто магдебурзький Львів.

Міста локовані на магдебурзькому праві, як відомо, мали певну незалежність в державі, це стосувалось й Львова в Короні Польській. Ця незалежність зокрема проявлялась у територіальному питанні, адже міські території були поза королівською юрисдикцією. Хоч й припускається, що локаційний привілей польського короля Казимира ІІІ 1356 р. був не першим наданням Львову магдебурзького права, а лише підтвердженням (цю проблематику розглянуто нижче), проте він закріпив поділ Львова на місто в мурах, так зване середмістя, та передмістя – чітко визначену територію довкола міста сформовану з ланів.

¹¹⁴ Гошко Т. *Нариси з історії магдебурзького права в Україні ...* с. 9.

¹¹⁵ Долинська М. *Формування і розвиток території Львова ...* с. 13.

Передмістя ділилися на Північне, поділене між королівським старостою та міською владою, і Південне, котре цілком підпорядковувалось місту. Згодом вони стали Галицьким та Краківським передмістями відповідно. Галицьке передмістя включало територію, заселену ще в княжу добу, саме там була сконцентрована значна частина українського населення в поліетнічного Львова¹¹⁶. Назви передмість походять від двох міських брам – Галицької та Краківської¹¹⁷.

Згідно за другим відомим локаційним привілеєм Казимира III від 1368 р., лани тягнулися від «чола» мурів, тобто розташовувались радіально, оточуючи середмістя власними вузькими сторонами та продовжувались аж до межі міської та королівської територій. Лани передмість при описі територій могли бути умовно погруповані в тракти (у випадку описів 1607–1608 рр. таких трактів подано б), проте вони, як кількісно так і за розташуванням могли мінятись.

Уточнення і локалізація розташування міських ланів до XVII ст. мало виключно практичне значення, як для самих власників, так і для керівництва міста задля уточнення приналежних чиншів. Зростання зацікавленості в львівських студіях зростало ще з ранньомодерного часу, отримавши особливий поштовх після укладення Д. Зубрицьким хроніки на джерельних матеріалах в першій третині XIX ст. Попри очевидний успіх, історія територій міста розглядалася принагідно і поверхнево. Наукове дослідження територіального устрою Львова почалось на межі XIX-XX ст. Одним з перших поспробував з'ясувати цю проблему польсько-український історик Р. Зубик, котрий підтвердив, що франконські лани Львова складають 25 га¹¹⁸. Згодом, із середини XX ст. доробок був розширений українськими дослідниками. Поза межами польської та української історіографії тематика не є дослідженою.

¹¹⁶ Ісаєвич Я. *Львів // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Ми /* Редкол.: В. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: «Наукова думка», 2009. с. 322–323.

¹¹⁷ Долинська М. *Формування і розвиток території Львова ...* с. 24.

¹¹⁸ Zubyk R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635 ...* s. 69.

Хоча таких джерел, якими послуговувався А. Муштифага при комплексному дослідженні Сілезії щодо Львова немає у відкритому доступі, або можливо навіть й взагалі, проте є ряд інших вельми цінних джерел.

3.2 Донації ланів місту та проблематика первинної локації

При дослідженні ланової структури стикаємось з рядом важливих джерел, проте цей список не є вичерпним, як мінімум з огляду на недослідженість багатьох архівних текстів. Тож далі розглянуто головні з відомих станом на зараз джерельні матеріали.

Перші дані щодо львівських ланів черпаємо з численних локаційних привілеїв починаючи від Казимира III, що подають кількість наданих територій та мінімальну інформацію щодо користування ними.

Надання магдебурзького права Львову прийнято датувати 1356 р., коли місто було вже під владою Казимира III і приєднане до Польського королівства. Цей привілей було видано 17 червня 1356 р. у Сандомирі. Привілей вперше опубліковано першим ґрунтовним дослідником Львова Д. Зубрицьким на початку XIX ст. Історик висловив сумніви щодо автентичности казимирівського надання, адже оригінал документу не зберігся, а підтвердження-трансумпт було видане на 104 роки пізніше, у 1460 р. Крім цього, детальний аналіз відповідного королівського привілею дає підстави стверджувати, що польський король здійснив лише повторну правову локацію. Документи про первинну правову локацію поки що невідомі (найімовірніше, були втрачені)¹¹⁹.

Д. Зубрицький доповнює цю теорію свідченням елементів просторової та правової локації магдебурзького міста, а саме наданням львівському війту Бертольду Штехеру нерухомості (млина і села чи присілка Малий Винник) ще князем Левом I Даниловичем¹²⁰. Варто зазначити, що посада війта є характерною лише для німецького міського права.

¹¹⁹ Zubrzycki D. *Kronika miasta Lwowa*. Lwów, 1844. s. 36–38.

¹²⁰ *Привілеї міста Львова ...* с. 38–39. Док. № 4.

Серед сучасних істориків дослідження продовжила історикinja М. Долинська, котра займається територіальною історією Львова, теорією і методикою історичної топографії. Провівши аналіз послідовности набуття у власність міста різних ланів та обшарів¹²¹, дослідниця довела, що на тлі чіткої ланової структури передмість є винятки, які підтверджують, що деякі просторові елементи виникли раніше за 1356 р.¹²². Про це М. Долинська, зокрема, пише описуючи лани третього (також «окремого») тракту: «У чітку структуру міських ланів не вписуються ще два лани. (...) В межах цих ланів знаходилась ремісничка оселя «Під Сторожею». Згадка про чинші з цієї оселі, які почали надходити до міської каси від 1404 р., дає підставу припускати, що нетипова конфігурація ланів окремого тракту була зумовлена тим, що на момент першої відомої земельної донації (1356) вони вже були виміряні й тоді просто включені до 100 ланів»¹²³. Сумніви породжує також нетипове розташування початків деяких ланів – не від середміських мурів, а від Раєцького млина (сучасна пл. І. Франка)¹²⁴. Також у фіскальному документі «Головного інвентаря ста ланів...» 1608 р., після переліку міських сіл, окремо описується «останній зі ста ланів», що належав костелу Діви Марії. По суті, цей лан належав до території Краківського передмістя. Історіографічна традиція пов'язує побудову цього костелу з дружиною князя Лева Констанцією, тому припускається, що вимірювання цього лану також відбувалось за його правління¹²⁵. Третій прецедент пов'язаний з міським селом Замарстинів. Його лани розташовувались перпендикулярно до ланів Краківського передмістя та інших сусідніх сіл. Наявні дані про попередніх власників, торгові операції та згадане нехарактерне розташування ланів зрештою

¹²¹ Обшар – певний простір, звичайно обмежений чим-небудь. (*Словник української мови: в 11 тт.* / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980); обшари, надані місту 1415 і 1444 рр., прилягали до території, виміряної в ланах, і не мали кількісної характеристики.

¹²² Долинська М. *Початки просторової локації Львова в останній третині XIII століття* // Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. № 6. с. 40.

¹²³ Долинська М. *Львів: простір на тлі мешканців XIII–XIX ст.* ... с. 39–40.

¹²⁴ *Онтологія простору передмість Львова XVI–XIX ст. з елементами візуалізації* / Грант ГФ 2020–2021 академічний рік.

¹²⁵ Долинська М. *Львів: простір на тлі мешканців XIII–XIX ст.* ... с. 39.

також змушують істориків припускати, про прихід самоврядного права ще до відомого надання Казимира¹²⁶.

Казимир III у 1356 р. надав Львову 70 франконських ланів. Донацією передбачалось, що 60 із них будуть сплачувати щорічно чинш до королівської скарбниці у розмірі 24 руських грошів на день Св. Мартина. Інші десять ланів, що були розташовані у місцевості Білогоща, призначались під громадське пасовище і були звільнені від сплати такого податку¹²⁷. Галицьке передмістя утворилося на 45 ланах з цього надання, а Краківське – на 14 ланах. На територіях наданих в 1356 р. виникли й міські села Поріччя, Волиця та Замарстинів¹²⁸. Другим, вищезгаданим привілеєм Казимир III (1368) надає Львову вже 100 ланів. Умови надання були дещо відмінними від попередніх – на 89 ланів накладався щорічний чинш по 12 празьких грошів, проте лише після того, як пройде 20 років вільних від сплати. Окремо ще один лан надавався костелу Діви Марії та повністю був звільнений від податків. Решта десять ланів були також звільнені від сплати чиншу та призначені на пасовища, з повною владою продажу і обміну¹²⁹. На набутих згідно з цією донацією територіях згодом виникають міські села Голоско Мале, Голоско Велике та Клепарів. Середмістя Львова до 100 ланів не входило, проте теоретично займало 50 га, що дорівнює теоретичному розмірові двох франконських ланів. У подальшому були ще декілька дрібних надань місту (в 1415 р. і 1444 р. відбувались донації обшарів – невимірних територій поза наявними ланами), тож до другої половині XV – початку XVI ст. формування міської території Львова завершилося¹³⁰.

Вищезгадані привілеї отримували ряд підтверджень – князем Владиславом Опольським II (1372)¹³¹, польською королевою Ядвігою на запит

¹²⁶ Долинська М. *Початки просторової локації Львова ...* с. 42.

¹²⁷ *Привілеї міста Львова ...* с. 27–31. Док. No 1.

¹²⁸ Долинська М. *Формування і розвиток території Львова ...* с. 24.

¹²⁹ *Привілеї міста Львова ...* с. 33–36. Док. No 3.

¹³⁰ Долинська М. *Формування і розвиток території Львова ...* с. 23–25.

¹³¹ *Привілеї міста Львова ...* с. 37–39. Док. No 4.

львівських міщан (1387)¹³² та великим князем Литовським Владиславом II Ягайлом (1387)¹³³.

Деякі історики (Р. Зубик, М. Капраль) притримуються думки, що у результаті двох привілеїв (1356; 1368), Львів початково мав у розпорядженні 170 франконських ланів¹³⁴. Проте ще польський історик Фредерик Папе (1856–1940) у своїй праці присвяченій історії Львова зазначає, що місто мало 100 ланів¹³⁵. М. Долинська, окремо розглядаючи історіографічні дискусії, стверджує, що за повторним донаційним привілеєм 1368 р. місто отримало лише 30 ланів додатково до попередніх, відповідно після цієї донації у розпорядженні міста їх стало сумарно 100¹³⁶. Надалі у дослідженні буде підтримуватись саме ця теорія.

Знайти підтвердження існування первинної правової локації можна також у записах німецького купця Мартіна Груневега, який жив у Львові в 1582–1602 рр. Мартін описуючи період правління Лева і меліораційні роботи на р. Полтві згадав, що князь «почав під своїм замком вимірювати своє місто»¹³⁷. Прийнято вважати, що до надання магдебурзького права удільні землі не вимірювались.

3.3 Джерела дослідження ланової структури Львова

Крім локаційних привілеїв є інші вельми інформативні джерела. На думку українського вченого Р. Могитича, найбільш повними відомостями про надані місту території є описи 1607–1608 рр.¹³⁸. Більшість із них укладені львівським райцею¹³⁹ Станіславом Ансеріном та його канцелярією.

Польський історик Мечислав Гембарович називав С. Ансеріна «видатним архівістом XVI ст.». До того, як стати райцею в 1585/1586 р.¹⁴⁰, він тривалий час

¹³² Там само, с. 46–47. Док. No 9.

¹³³ Там само, с. 48–49. Док. No 10.

¹³⁴ Там само, с. 16.

¹³⁵ Papée F. *Historia miasta Lwowa w zarysie*. ... s. 32–33.

¹³⁶ Долинська М. *До питання про площу Львова XIV–XVIII ст.* ... с. 46–57.

¹³⁷ Ісаєвич Я. «Альтана посеред раю»: Львів у 1582–1602 рр. / Ярослав Ісаєвич // Львів: історичні нариси. Львів, 1996. с. 38.

¹³⁸ Могитич Р. *Передмістя самоврядного Львова* ... с. 33.

¹³⁹ Райця – член міської ради.

¹⁴⁰ Зубрицький Д. *Хроніка міста Львова* / МГКО «Документальна скарбниця»; Львівський національний університет ім. І. Франка; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.

працював в міській канцелярії дослужившись до головного писаря, а також брав участь в реформі міської канцелярії (зміна системи посад, запровадження нових видів міських книг, зміна системи записів, створювались нові інституції та інше). Зафіксована його причетність до створення ряду важливих документів, проведення посольств у справах Львова в інших містах, упорядкування та реставрації старих міських книг, тощо¹⁴¹. Власне з роботою зі старими документами можливо й пов'язане вживання С. Ансеріном терміну «лан» в його реєстрах, для котрих це було нехарактерно.

Укладення на початку XVII ст. описів міських територій підтримувалось владою Корони Польської¹⁴², оскільки та була зацікавлена у точному визначенні меж між королівською та міською земельною власністю, ймовірно, з огляду на економічну вигоду. Влада Львова також була зацікавлена в здійсненні таких обліків, оскільки так була проведена загальна інвентаризація податків, міського майна та земель, що перебували у міській власності.

Одними із вищезгаданих описів були два списки «Головного інвентаря ста ланів...» 1608 р. В інвентарях зазначені виміри та описи усіх ланів, що були у розпорядженні міста станом на цей час. У одному документі вказане авторство С. Ансеріна, а другий, що не зазначає автора, ймовірно, був чорновим варіантом цього ж документу, – укладений писарями канцелярії С. Ансеріна або ним ж особисто. Мета створення таких описів в інвентарях не зазначена.

Версія про чернетку підтверджується порівняно складнішим та ширшим описом кожного з ланів та деякими наявними нюансами щодо кількісного трактування земельних наділів. Припускається, що на підставі цього списку С. Ансерін було укладено коротший чистовик. Варто зазначити, що так званий чистовий варіант не є скороченою формою чернетки – частина інформації є

Грушевського НАН України; Центральний державний історичний архів України у Львові; Громадська організація «Інститут Львова»; перекл. з польськ. І. Сварника; коментарі М. Капрала; ред. О. Шишки, Ю. Бірюльова. Львів: Центр Європи, 2006. с. 189.

¹⁴¹ Петришак Б. *Час реформ: реорганізація устрою міської канцелярії Львова ...* с. 209, 211–213

¹⁴² Zubyk R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635 ...* s. 69.

цілком відмінною, а тотожні за значенням речень – сформульовані відмінно. На противагу деякі описи звучать ідентично в обох інвентарях.¹⁴³

Укладачі документів описують ті самі лани не суперечачи одне одному та ймовірно використовували ті самі джерела. Проте підхід до виконання інвентаризації й навіть зовнішній вигляд цих документів – відмінні. Крім того, чистовик містить декілька доповнень внесених у XVII ст., одним із них є заголовок документа, що й позначає авторство С. Ансеріна¹⁴⁴.

Чистовий варіант інвентаря вперше був опублікований у 1930 р. львівським істориком Р. Зубиком у його дисертації «Фінансова господарка міста Львова 1624–1635 рр.»¹⁴⁵. Так звана чернетка «Головного інвентаря ста ланів...» є менш дослідженою. Цей список був частково використаний Р. Могитичем в його поданні територіального устрою львівських передмість. Це дослідження стало першим залученням інвентарів для локалізації земельних угідь Львова. Науковець на основі двох списків побудував загальну схему ланового поділу львівських передмість і з'ясував розташування цілого ряду міських осад¹⁴⁶. Вперше чернетка інвентаря було опубліковано та прокоментовано М. Долинською¹⁴⁷. Обидва тексти були перекладені зі старопольської та звірені з рукописами автором цього дослідження.

Іншим важливим документом цього періоду для дослідження загосподарьованості львівських ланів є реєстр шосів від 8 жовтня 1607 р., автором якого був також С. Ансерін. Повна назва цього документу – «Реєстр платників чиншового податку з будівель і ґрунтів п'яти осель Галицького та п'яти осель Краківського передмість, зібраного згідно з інвентарем ста ланів, укладеним райцею Станіславом Ансеріном». Цей документ опубліковано

¹⁴³ Долинська М. *Неопублікований список «Головного інвентаря ста ланів...» 1608 р.* с. 89–105.

¹⁴⁴ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ), ф. 52, о. 1, спр. 395, арк. 1, 5, 9.

¹⁴⁵ *Sta łanów inwentarz główny z osobna każdego verificacją, na sześć tractatów rozdzielony* // Zubyk, R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635*. Lwów, 1930. s. 457–462.

¹⁴⁶ Могитич Р. *Передмістя самоврядного Львова...* с. 33–51.

¹⁴⁷ *Sta łanów inwentarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia, iedne w halickim przedmieściu, drugie w krakowskim a trzecie w osadach Wieśnych* // Долинська М. *Неопублікований список «Головного інвентаря ста ланів...» 1608 р. для міста Львова* // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: Збірник наукових праць. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005. Вип. 7. с. 94–105.

дослідником міської історії Андрієм Васильовичем Фелонюком (нар. 1982)¹⁴⁸. Дані щодо інших трьох осад Краківського передмістя розміщено в окремому документі, який однак не викликає такого зацікавлення¹⁴⁹. Інформацію про розміщення деяких промислових будівель в цей ж період на Галицькому передмісті, зокрема горілчаних котлів, можна доповнити відомостями з ще одного шосового реєстру також складеного С. Ансеріном¹⁵⁰.

Хоч дослідник міської історії Орест Андрійович Заяць (нар. 1980) відзначає реєстр 1607 р. як один з найповніших документів цієї тематики¹⁵¹, проте жодних ґрунтовних досліджень реєстру чи спеціальних його залучень ще немає. Документ містить винятковий матеріал для досліджень фіскальної системи Львова, історичної топографії тощо.

На противагу двом варіантам інвентаря, що описують лани подекуди згадуючи, які там є осади, – цей документ детально описує осади та зазначає інколи їхнє розташування відносно ланів, а також є першим відомим укладеним реєстром цих наділів¹⁵². Автор розділяє осади на декілька частин-секторів, а інколи на ще декілька підсекторів, для ретельнішого їхнього опису. Далі йде перелік об'єктів сплати податку з деколи повнішим чи скупішим поясненням топографії кожного з цих об'єктів: вулиць, господарств, городів, млинів тощо. Також С. Ансерін описує територіальне зростання осад львівських передмість в «додатках» до кожної з осад¹⁵³. Таким чином ми отримуємо певну інформацію щодо людей, промислів та інфраструктури на львівських ланах.

¹⁴⁸ Документ №18 / *Описи передмість Львова XVI - XVIII століть* // НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Львівське відділення; упорядник А. Фелонюк. Львів, 2014. с. 137–161.

¹⁴⁹ Документ №19 / *Описи передмість Львова XVI - XVIII століть ...* с. 161–165.

¹⁵⁰ Документ №21 / *Описи передмість Львова XVI - XVIII століть ...* с. 169–177.

¹⁵¹ Заяць О. [Рецензія на:] *Описи передмість Львова XVI–XVIII століть / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Львівське відділення; упорядник А. Фелонюк. Львів, 2014. 752 с. (Львівські історичні праці. Джерела. Вип. 4) // Український археографічний щорічник. 2016. Вип. 19–20. с. 529–533.*

¹⁵² Фелонюк А. *Описово-статистичні джерела дослідження передмістя Львова XVI–XVIII століть // Описи передмість Львова XVI - XVIII століть ...* с. 7.

¹⁵³ *Chensze z Halickiego przedmieścia roku Bozego 1607, dnia 8 octobra wybierame, za reuizją i inuentarzem w tymże roku ponowionym i wedle po ł ozenia sta łanow sporzadzonym* // *Описи передмість Львова XVI - XVIII століть ...* с. 142–143, 146, 151–152, 154, 155.

Схожі формулювання, а подекуди й дослівні повтори тексту зі шосового реєстру зустрічаються на рукописному плані Галицького передмістя 1686 р¹⁵⁴. Цей документ 39x48 см схематично зображає третю осаду цього передмістя та все ще використовує терміни та власні назви характерні для початку століття. Як відомо з «Головного інвентаря ста ланів...», назви різної нерухомості на передмісті змінювались дуже часто разом зі зміною власників. Таким чином можна припускати, що автор рукописного плану працював з документом шосового реєстру та намагався візуалізувати інформацію з нього. За ці майже 80 років забудова передмістя ще не змінювалась настільки стрімко як у пізніші часи, тож цей план є дуже цінним для локалізації різних вулиць, будівель, меж територій тощо, зокрема на території самої осади «Під Сторожею». Тобто ми отримуємо приблизний вигляд ланів біля «чола» мурів.

В результаті реорганізації канцелярії і приходу С. Ансеріна була проведена масштабна інвентаризація нерухомості. Складені в цей період ним особисто та його канцелярією описи є унікальні своїми розмірами та аналітичною складовою. Зокрема документи містять відомості про власників територій та будівель на львівських ланах, що є цінним для досліджень соціокультурних процесів ранньомодерного Львова. Поєднання інформації про власників ланів та міських осад дозволяє краще розуміти ієрархічну структуру міста того часу. Найповніше із цих документів черпаємо дані про топографію Галицького передмістя – розташованих на ньому гір, рік, земельних наділів, будівель різного призначення тощо.

Цей широкий пласт інформації із локаційних привілеїв та описів 1607–1608 рр. доповнюють численні дослідження окремих інституцій й родів Львова, панорамні зображення міста та інші матеріали цього періоду.

¹⁵⁴ Кришталович У. *Львів у картографічних джерелах XIV–середини XX ст.* // Атлас українських історичних міст. Т. 1: ЛЬВІВ / Наук. ред. атласу М. Капраль; Автори: М. Долинська, Ю. Діба, Т. Гринчишин, У. Іваночко, М. Капраль, У. Кришталович, Ю. Лукомський, І. Оконченко, О. Оконченко, В. Петегирич, Б. Посацький, А. Фелонюк, С. Ямелинець. НАН України. Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Науково-дослідний центр «Рятівна археологічна служба» Інституту археології та ін. К.: ДНВП «Катографія», 2014. с. 4–14.

3.4 Загосподарювання львівських ланів

Спершу окультурення переважно порожніх територій ланів, перетворення їх на населені поселення для сплати чиншів було непосильним завданням для Львова. Тож місто утримувало в своїх руках лише поселення Краківського передмістя, успадковані від старого княжого міста, і дві осади на трьох ланах Галицького передмістя. Решту віддали міщанам, і саме їхній сільськогосподарській діяльності завдячували ряд вулиць і фільварків у передмістях та міські села¹⁵⁵.

На стику XIV та XV ст. німецькі поселенці почали активно освоювали підвладну місту територію закладаючи там міські села. Станом на зараз все ще залишається нез'ясований принцип поділу отриманих Львовом ланів за статусом на передмістя та території сіл. М. Долинська припускає, що найзаможніші міщани-патриції отримуючи значні наділи закладали там фільварки, і ці господарства, що територіально віддалені від середмістя, зрештою набували такої самостійності, що перетворювалися в села, залишаючись підвладними місту¹⁵⁶.

З інвентарів дізнаємось про різні фінансові операції пов'язані з ланами, такі як купівля-продаж, сплата чиншів та боргів окремими особами, хоча форми, суми чи терміни цих оплат не зазначені. Проте є два винятки: перший – про сплату братству Діви Марії по каменю воску¹⁵⁷ щороку в передріздвяний час за користування ставом та територією біля нього на лані цього братства згідно запису 1535 р.¹⁵⁸; другий – про сплату власниками міських сіл Поріччя та Воля Замерстинська по 12 копів¹⁵⁹ або грошів¹⁶⁰ з кожного лану цих сіл.

¹⁵⁵ Zubyk R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635 ...* s. 69.

¹⁵⁶ Долинська М. *Формування і розвиток території Львова ...* с. 25.

¹⁵⁷ Старопольська одиниці маси, походить від жорнового каменя (1 камінь = 32 новопольські фунти = 1024 луги = 12,96 кг).

¹⁵⁸ *Sta lanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia ...* s. 101

¹⁵⁹ Копа – ймовірно, що тут йдеться про 60 празьких грошей (*Довідник з історії України (А-Я)* / Ін-т іст. дослідж. Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка; заг. ред.: І. З. Підкова, Р. М. Шуста; упоряд. І. З. Підкова. Вид. 2-ге, доопрац. і допов. Київ: «Генега», 2002. с. 349.)

¹⁶⁰ *Sta lanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia ...* s. 103.

¹⁶¹ *Sta lanów inventarz główny z osobna każdego verificatią, na sześć tractatów rozdzielony ...* s. 461

На володіннях церкви, шпиталів та міщан створювали фільварки та вулиці. Земельні або житлові чинші належали власникам, інші пільги, такі як міський шос, шарварки, королівські шоси тощо, брало місто безпосередньо у осадників, а не через власників. Осадники також підпорядковуються безпосередньо муніципальним органам влади та їх відділенням у передмістях з адміністративних та судових питань. Спроби райці Мартина Новокампіана на початку XVII ст. порушити цей принцип зустріли значний супротив. Він намагався створити власну юрисдикцію на своїх обширних наділах у передмісті, заснувавши власні в'язниці та заборонивши поселенцям платити муніципальні та королівські податки. З іншого боку, землі, зайняті безпосередньо шляхтою, церквою та шпиталями, були взагалі звільнені від шосів, і так само від інших тягарів для міста. У шосових реєстрах навіть не згадується про більші фільварки міщан на передмістях¹⁶².

На передмістях, на ланах розташовувалися поселення – так звані осади. Всі вони склалися з домогосподарств, переважно невеликих дерев'яних будинків. На Галицькому передмісті таких осад було 5, а на Краківському – 8. Всі вони розташовувались переважно вздовж основних доріг або довкола середмістя. На початок XV ст. на обидва передмістя нараховували 102 будинки з городами, а станом на 1544 р. кількість таких ділянок сягала вже близько 450. П'ята частина осад належала середміщанам, а всі решта – були власністю безпосередньо жителів передмість¹⁶³.

Зазначені в шосовому реєстрі осади Галицького передмістя йдуть послідовно та не суперечать жодному із списків «Головного інвентаря ста ланів...», попри відмінності цих двох документів щодо опису цього передмістя. Варто зазначити, що Р. Могитич робив спробу локалізації львівських осад, проте без залучення цього шосового реєстру¹⁶⁴. Зводячи дані з наявних джерел, то

¹⁶² Zubyk R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635 ...* s. 72.

¹⁶³ Papée F. *Historia miasta Lwowa w zarysie ...* s. 32–33.

¹⁶⁴ Могитич Р. *Передмістя самоврядного Львова ...* с. 33–51.

з'ясовуємо наступну інформацію щодо розташування осад Галицького передмістя:

1. Будівлі першої осади розташована на першому лані спадковому / перших ланах спадкових¹⁶⁵ першого тракту. Осада поділена на чотири сектори – При горі Стрільниці, Біля гори Стефанової, Суху Волю та Личаків, а ті, в свою чергу – на дрібніші частини¹⁶⁶. Р. Могитич помилково називає «Під Вінницями», Суху Волю та Личаків окремими осадами¹⁶⁷;
2. Друга осада розташована на Фрейборковських 5,5 ланах, що також належить до першого тракту, та розділяється на три частини – вулиці Пальчиковську, «другу за Волоським шляхом по обидві сторони гостинця» та Соکیلницьку¹⁶⁸;
3. Третя осада «Під Сторожею» розташована біля Галицької брами на третьому так званому «окремому» тракті, що містить 2 лани (в чернетці його називають другим, з такою ж конфігурацією). «Під Сторожею» розділена на 5 вулиць: «першу від костелу бернардинів», Гончарську, Слюсарську (і Котлярську), «між гарбарами» та «над Зубрівським і Солонківським гостинцем аж по Раєцький млин»¹⁶⁹;

Це була найдавніша осада на Галицькому передмісті, на перші відомості про котру покликається М. Долинська. Тут був перетин доріг, що сполучали місто зі Сходом, Півднем і Південним Заходом, також розташовувались гостьові будинки та доми майстрів, котрим не знайшлося місця в середмісті. Тут мають свої вулиці котлярі, гарбарі, слюсарі та гончарі. Р. Зубик називає це своєрідним продовженням міста в мурах. Особливий характер цього поселення підкреслює обов'язок сплати «великої сторожі», який стягувався на початку XVII ст. з міщан, і майже виключно (щодо передмістя) був тягарем на жителів цієї осади¹⁷⁰. Тут

¹⁶⁵ В інтерпретації чорнового варіанту «Головного інвентаря ста ланів...» – замість одного першого лану, як зазначено в чистовику, автор пропонує два.

¹⁶⁶ *Chensze z Halickiego przedmiestia roku Wozego 1607 ...* s. 138–143.

¹⁶⁷ Могитич Р. *Передмістя самоврядного Львова ...* с. 38.

¹⁶⁸ *Chensze z Halickiego przedmiestia roku Wozego 1607 ...* s. 143–146.

¹⁶⁹ *Ibid.* s. 146–152.

¹⁷⁰ Zubyk, R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635... s. 75.*

стояв малий костел Воздвиження Чесного Хреста з цвинтарем, побудований в XVI ст. для тутешніх ремісників, проте знесений в австрійський час. Поруч була палата Потоцьких, що згодом перейшла у власність міста, та дім ката із своїми помічниками¹⁷¹.

4. Четверта осада розташована на ланах четвертого тракту. У цьому випадку немає чітких власних назв частин осади, лише описові характеристики, що базуються на топографії: «на лівій стороні ріки [Сороки]», «за рогачкою», друга сторона Сокільницької вулиці та «біля якої над рікою»¹⁷². Територія в сучасній інтерпретації охоплюється вулицями Коперника, Вітовського, Франка, Грушевського, Волошина, Дудаєва, Ліста¹⁷³;
5. П'ята осада, якою завершується Галицьке передмістя – розташована біля міської хвіртки, наприкінці четвертого тракту. С. Ансерін зазначає такі його складові: будівлі для хворих над р. Полтвою, «При кінці тої ж вулиці над р. Полтвою» та територію на протилежному (правому) березі біля [Єзуїтської] хвіртки. Уже від хвіртки починається Краківське передмістя – п'ятий тракт¹⁷⁴. Приблизно між вулицями Крушельницьких і Городоцькою до рівня пл. Кропивницького¹⁷⁵.

Загосподарювання передміських терен хоч і відбувалось скоріш точково, а не загально, проте мало значні успіхи, як мінімум аби забезпечити потреби міста. Зрештою для оцінки масштабів розвитку може слугувати наступний проєкт.

У 1607 р. була створена та подана королю Сигізмунду III ідея створення лінії фортифікації та окремого міста Владиславів на Галицькому передмісті. Такий проєкт мав на меті послабити залежність передміщан від середмістя і

¹⁷¹ Крип'якевич І. *Історичні проходи по Львові: [книжка-путівник]* / Іван Крип'якевич; упоряд. тексту, опрац. та прим. Б. Якимовича. Львів: Апріорі, 2007. с. 73.

¹⁷² *Chensze z Halickiego przedmiestia roku Wozego 1607...* s. 152–154.

¹⁷³ *Онтологія простору передмість Львова XVI-XIX ст...*

¹⁷⁴ *Chensze z Halickiego przedmiestia roku Wozego 1607...* s. 154–155.

¹⁷⁵ *Онтологія простору передмість Львова XVI-XIX ст...*

водночас забезпечити оборону від потенційних військових нападів¹⁷⁶. В ньому зазначалось, що зведення фортифікацій буде виконано власними силами й коштом. Король зацікавившись такою ідеєю на заданий запит вислав інженера-фортифікатора Ауреліо Пасаротті, аби той створив план лінії фортифікації. Початково фортеця мала займати дуже велику територію, проте через неспроможність забезпечення реалізації такого задуму план переписувався й звужувався. Численні королівські комісії приїздили протягом 1607–1617 рр., проте жодного прогресу не відбувалось і під час останньої такої комісії проєкт було визнано нездійсненним через потребу непосильно великих коштів (приблизно 2 мільйонів злотих)¹⁷⁷. Єдиним явним результатом проєкту були прості рови й вали з частоколами, що були зроблені здебільшого самими передміщанами¹⁷⁸, а справжня четверта лінія фортифікації створена за підтримки короля Яна III Собеського аж через пів століття – після нападу на місто Богданом Хмельницьким¹⁷⁹.

Доповненням до загосподарьованості ланів можуть слугувати подані нижче приклади власності (цегельні, броварні, приміщення для хворих та убогих, шпитальна та церковна власності тощо).

3.5 Трансформації власності львівських ланів

Станом на першу половину XVII ст. ланова структура пройшла значену трансформацію від першої донації, котру частково можна прослідкувати. Описи 1607–1608 рр. містять інформацію про зміни власності, що відбувалась приблизно протягом двох попередніх століть. Крім зміни власника окремого наділу, йдеться й про зміни розмірів ланів в наслідок наступних операцій щодо цілих або часток ланів: продаж, спадкове отримання, донації-дарування, пожертви монастирям, шпиталям чи іншим.

¹⁷⁶ Зіморевич Б. *Потрійний Львів: Leopoldis Triplex* / Громадська організація «Інститут Львова»; перекл. з лат. Н. Царьової; коментарі І. Мицька; редактор О. Шишка. Львів: Центр Європи, 2002. с. 140.

¹⁷⁷ Зубрицький Д. *Хроніка міста Львова* ... с. 213–214

¹⁷⁸ Parée F. *Historia miasta Lwowa w zarysie*... s. 100.

¹⁷⁹ Оконченко І., Оконченко О. *Укріплення Львова XVII ст.* // Атлас українських історичних міст ... с. 44–51.

Варто зазначити, що хоч й складені в один час, два інвентарі містять не завжди сумісну між собою інформацію щодо розмірів міських угідь. Лани Галицького передмістя згруповані в двох версіях інвентаря в чотири тракти. Між цими групуваннями є відмінність, котра, однак, не створює суперечности. Після Галицького передмістя обидва документи описують територію Краківського передмістя, що утворювало п'ятий тракт, та шостий, котрий об'єднав усі наявні міські села. Чистовик зазначає сумарно 100 ланів, що відповідає теоретичній кількості наданих локаційними привілеями земель. Однак насправді кількість перелічених ланів в двох документах мало того, що не дорівнює 100, так ще й не збігається між собою¹⁸⁰. Ці неточности порівняла та детально описала М. Долинська¹⁸¹.

По-перше, що первинна процедура вимірювання земельних наділів з використанням одиниці площі «лан» не могла бути абсолютно точною, вже утворюючи похибку, як це розглянуто в другому розділі. По-друге, документи цього періоду використовують поняття «лан» вже не в значенні одиниці площі, а як характеристику земельного наділу, що належав одному власнику на час інвентаризації. Внаслідок багатьох операцій з купівлі-продажу та оренди землі, виникнення нових осель, фільварків, сіл відбувся масштабний перерозподіл первинної ланової структури передмість. На початку XVII ст. в різних власностях перебували не цілі лани, а їхні суми чи частини. Тож при здійсненні торгівельних операцій з нерухомістю виникала необхідність означити певним чином частину території, що продавалась чи винаймалась. Як і з середміською нерухомістю, на земельну власність у передмістях переносили прізвища їх перших або найвідоміших володарів, денотатом до цих назв виступало поняття «лан», оскільки вимірюючи певну ділянку використовували саме цю одиницю площі та її похідні¹⁸². Це яскравий приклад, як «лан» стає таким самим денотатом як й «село», «вулиця» тощо.

¹⁸⁰ Могигич Р. *Передмістя самоврядного Львова ...* с. 33–34.

¹⁸¹ Долинська М. *Історична топографія Львова XIV–XIX ст. ...* с. 145–148.

¹⁸² Долинська М. *Неопублікований список ...* с. 91.

Був й ще один спосіб руйнувати ланову структуру. Заможні міщани, що були власниками територій, купували прилеглі до своїх територій земельні ділянки на міських ланах, таким чином заокруглюючи свої маєтки за рахунок міської землі. Ці покупки вони робили не у міста, а безпосередньо у вічних орендарів. Отже, чинші припинялись, а емфітевтичні відносини розвиваються. Райця, завдяки власним привілеям не платив чиншу, і ставав, по суті, повноправним власником землі¹⁸³.

Завдяки детальним описам, найбільше інформації можна довідатись про власників ланів Галицького передмістя, тобто перших чотирьох трактів. Інформації про володіння п'ятого тракту, тобто Краківського передмістя, у списках інвентарів небагато. Щодо шостого тракту, а саме міських сіл, то більшість із них були громадськими, хоч були і приватні.

Станом на 1608 р. місто володіло сумарно 12,5 (або 11,5) ланами: перші два лани (або перший лан), 5,5 Фрейборковських ланів, 2 ланами Вонсовськими та 3 ланами Микульчицькими. Всі решта повністю або частково мали конкретних власників. В результаті кризи олігархату велика частина міських територій були розділені між сім'ями патриційів: Новокампіанів, Шольців, Темричів, Гандлів (Ганлів) та інших.

Зі заявлених джерел на Галицькому передмісті виявлено лише декілька збігів між власниками ланів та платниками шосів, оскільки вони брались напряду з осадників. Проте часто власники з однієї з цих категорій мали в розпорядженні нерухомість в середмісті, на Краківському передмісті або й взагалі за межами Львова. Варто наголосити, що розгляд великих землевласників (міщан та інституцій) є важливим для розуміння як періоду та ієрархії ранньомодерного маґдебурзького міста, так і зміни початкового значення лану.

Один із найзаможніших львів'ян Мартин Новокампіан на час складання описів мав у власності Темричівські (згодом відомі як Новокампіанові) 1,5 лану першого тракту, котрі отримав від свого батька Павла, ймовірно після смерті

¹⁸³ Zubyk R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635 ...* s. 74.

останнього в 1600 р.¹⁸⁴. На додачу, М. Новокампіан мав у власності броварню на передмісті¹⁸⁵. Ще 2,5 лани Калічої гори по П. Новокампіану мав свояк Мартина – Марек Шарфбенберг¹⁸⁶.

Синам міського райці Стенцеля Шольца Батисту та Станіславу належали після смерти батька 2,5 лани на четвертому тракті Галицького передмістя, крім фільварку за хвірткою, що був переданий ордену єзуїтів. На цих поділених між братами ланах незадовго до інвентаризації, в 1591 р. була заснована Стенцьовська Воля¹⁸⁷.

Практика жінок-власниць не була поширеною, проте й такі прецеденти були. Меценатка Софія Гандльова мала після смерти чоловіка 5,5 ланів з фільварком та цегельнею на Галицькому передмісті, котрі згодом продала А. Домбровському в 1586 р.¹⁸⁸ На «другій вулиці за Волоським шляхом по обидві сторони гостинця» другої осади того ж передмістя платила 15 грошів за приміщення для хворих та убогих¹⁸⁹.

Нащадки Юста Гласа мали 3,5 ланами Кохновських¹⁹⁰ та сад при другій вулиці до волоському шляху в третій осаді¹⁹¹ на Галицькому передмісті.

Набагато ширших масштабів у пізньосередньовічний та ранньомодерний отримала інституційна власність. Розвиток шпиталів, розквіт у Львові вже наявних та поява нових чернечих орденів спричинюють отримання ними надзвичайно великої кількості нерухомості. У Речі Посполитій в цей час було прийнято, що заможні міщани заповідали або дарували ще за свого життя кошти, рухому та нерухому власність костелам, церквам, монастирям, шпиталіям тощо.

¹⁸⁴ *Sta lanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia.* s. 96.

¹⁸⁵ Гуль О. *Нерухома власність представників міської влади Львова XVI століття* // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2017. Спецвипуск. с. 249.

¹⁸⁶ *Sta lanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia ...* 100–101.

¹⁸⁷ *Ibid.* s. 102

¹⁸⁸ *Ibid.* s. 99.

¹⁸⁹ *Chensze z Halickiego przedmiescia roku Bozego 1607 ...* s. 144.

¹⁹⁰ *Sta lanów inwentarz główny z osobna każdych verificatją, na sześć tractatów rozdzielony ...* s. 459.

¹⁹¹ *Chensze z Halickiego przedmiescia roku Bozego 1607 ...* s. 150.

Ціллю цього вважався порятунок душі такого жертводавця¹⁹². Ймовірно, саме таким чином наступні львівські інституції й отримували свої власності.

Велику власність на передмісті мав шпиталь Св. Духа, котрий сам розташовувався у середмісті та був найдавнішою такою львівською установою. На початок XVII ст. у власності шпиталю були 2,25 лани подаровані отцем М. Блажейовичем в 1471 р.¹⁹³ та сусідні 1,75 за заповітом П. Чизенгутля від 1561 р.¹⁹⁴ – сумарно 4 лани на першому тракті. Також шпиталь розпоряджався селом Скилівок протягом 1607–1624 рр., поки воно не було викуплене М. Новокампіаном¹⁹⁵.

Міському шпиталю Св. Станіслава, що розташовувався на Краківському передмісті¹⁹⁶, належав Малечковський 1,75 лан від 1592 р. згідно чернетки «Головного інвентаря ста ланів...». Крім того, шпиталь станом на час укладання документа орендував у Т. Карча фільварок «над р. Свинориєю»¹⁹⁷. Проте в чистовому варіанті інвентаря площа зазначена як «лан з чвертю» (1,25)¹⁹⁸.

Каноніки львівської катедральної капітули у описах 1607-1608 рр. найчастіше згадуються як «каноніки» або ж «отці прелати». У власності капітули були Катедральний собор у середмісті, костел Пресвятої Марії Сніжної (зараз – церква Матері Божої Неустанної Помочі) за міськими мурами¹⁹⁹ та сотий лан цього костелу за привілеєм 1368 р²⁰⁰. У власності прелатів згідно інвентарів були також третина Братського млину при валі другого тракту на Галицькому

¹⁹² Вінниченко О. «Своя смерть»: річпосполитський шляхтич перед обличчям вічності (за ранньомодерними тестаментами) // Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2-х томах. Київ, 2013. Т. 2: Світ речей і повсякденних уявлень. с. 289.

¹⁹³ *Sta lanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia ...* s. 96.

¹⁹⁴ *Ibid.*

¹⁹⁵ Потимко О. *Розвиток медицини у Львові в XIV-XVIII ст.: література, проблеми, дискусії* / наук. ред. М. Капраль; Нац. акад. наук України, Львів. від-ня Ін-ту укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Львів, 2012. с. 64, 68.

¹⁹⁶ Там само. с. 79.

¹⁹⁷ *Sta lanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia ...* с. 97.

¹⁹⁸ *Sta lanów inventarz główny z osobna każdego verificatią, na sześć tractatów rozdzielony ...* s. 458.

¹⁹⁹ Чорний М. *Канонік* // *Енциклопедія Львова* / За редакцією А. Козицького. Львів: «Літопис», 2010. Т. 3. с. 74–76.

²⁰⁰ *Sta lanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia ...* с. 103.

передмісті²⁰¹ та Канонічний млин на Краківському²⁰². На додачу, прелати беруть чинш з будинку за Королівським млином на осаді «Під Сторожею»²⁰³.

Львівські католицькі ордени також отримували донації. Деякі – як домініканці, що були у місті здавна²⁰⁴, – мали вже доволі великі статки, на противагу інші лише прибули в місто незадовго до, або вже й після інвентаризації С. Ансеріна. З власності ордену бернардинів заявлені джерела вказують лише костел з монастирем на другому тракті Галицького передмістя (зараз – церква Св. Андрія)²⁰⁵.

Єзуїтський орден, котрий прибув до міста наприкінці XVI ст. на час інвентаризації також ще не встиг набути великих статків. Єзуїтам було передано фільварок за міською хврткою на 2,5 ланах Стенцеля Шольца в 1602 р.²⁰⁶, а також із 0,75 Ольпнерівського лану їм передали частину, що прилягала до вже отриманого саду Стенкльовського до 1605 р.²⁰⁷ (зараз – територія парку ім. І. Франка). Згодом, у 1608 р. в середмісті було відкрито Львівський єзуїтський колегіум (зараз – школа №62 та Храм Святих Верховних Апостолів Петра і Павла)²⁰⁸.

Домініканський орден, будучи першим католицьким орденом на теренах Львова у своєму розпорядженні мав найбільше територій. Вкінці Галицького передмістя домініканці отримали сад за міською хврткою на 0,5 лану Жешовського між 1600 р. та 1608 р. від Я. Радомського. Цю територію вони з'єднали зі своїм садом чи фільварком²⁰⁹. Поза містом станом на 1578 р. львівський монастир домініканців володів 6 селами (сумарно – площею в 54

²⁰¹ Ibid ... с. 97.

²⁰² *Sta lanów inwentarz główny z osobna każdego verificatią, na sześć tractatów rozdzielony ...* s. 461.

²⁰³ *Chensze z Halickiego przedmieścia roku Bozego 1607 ...* s. 149.

²⁰⁴ Чорний М. Домініканці // *Енциклопедія Львова* / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис», 2008. Т. 2. с. 125.

²⁰⁵ *Sta lanów inwentarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako maią mieć swoich położenia ...* с. 97-98; *Chensze z Halickiego przedmieścia roku Bozego 1607 ...* s. 143, 146, 147.

²⁰⁶ *Sta lanów inwentarz główny z osobna każdego verificatią, na sześć tractatów rozdzielony ...* s. 460.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Кметь В. Єзуїти // *Енциклопедія Львова* / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис», 2008. Т. 2. с. 274–275.

²⁰⁹ *Sta lanów inwentarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako maią mieć swoich położenia ...* с. 103.

лани) та в селі францисканського ордену займали ще 6 ланів ²¹⁰. В 1604 р. орден також набув село Бірки від Я. Свошовський²¹¹.

3.6 Приклад Львова для розуміння динаміки ланової структури

Життя міста, на прикладі Львова, значною частиною залежало від ланів, проте також можемо спостерігати, що дуже швидко економічний інтерес та збільшення співіснуючих різних типів власності та господарства витісняють лани, і вже на час укладання описів 1607–1608 рр. вони відіграють зовсім не ту роль, про котру пишуть Ф. Пекосінський чи Ф. Енгель. Навіть більше, це значення стирається не в XVI ст., як пишуть дослідники сіл, а починаючи ще з XV ст.

Прецедент львівського олігархічного патриціату показує як інколи в обхід міського права та завдяки привілейованості можливо було збирати території, особливо меншими частками. Зокрема через фінансову нерівність власників, одні могли утримувати більші території, а інші – викупували все. Крім того, стикаємось з неточними поділами територій через стан розвитку тогочасної топоніміки («до хвіртки», «по обидві сторони гостинця» та інші), що остаточно підтверджує занепад лану як вимірювальної одиниці. Також значний внесок до цього занепаду робили донації міщан церквам і шпиталям, що стали популярними в ранньомодерний період.

З наявною топографією та заявленими джерелами однак можна дійти ще до одного висновку. Львів, очевидно ніколи не був рівнинною територією, деякі межі ланів оминали гори, проте річки, наприклад як Свинорія слугували природними межами. Враховуючи такі нерівності ландшафту та надання обшарів в XIV ст. надзвичайно складно, а то й цілком неможливо дослідити розміри львівських ланів, лише продовжуючи уточнювати приблизні розмежування.

²¹⁰ Чорний М. *Домініканці* ... с. 126.

²¹¹ Niesiecki K. *Korona Polska przy Złotej Wolności Starożytnemi Wszystkich Kathedr, Prowincyi y Rycerstwa Kleynotami Heroicznym Męstwem y odwagą, Naywyższemi Honorami a naypierwey Cnotą, Pobożnością y Swiątobliwością Ozdobiona...* / Lwów: w drukarni Collegium Lwowskiego Societatis Jesu, 1743. T. 4. s. 255.

На час поділів Польщі про лани вже не бачимо згадок. Габсбурзька монархія зарахувала території передмість (переділивши їх на чотири частини) до міської юрисдикції, а міські села виключила, мури було частково знято, середмістя ж почали просто називати містом²¹².

Попри відносно швидкий занепад ланової структури у Львові, львівськими студіями в контексті лану не варто нехтувати. Вони висвітлюють соціальний та економічний аспект міського лану, та, зрештою, є його найдоступнішим українським прикладом на теперішній момент.

²¹² Долинська М. *Формування і розвиток території Львова ...* с. 27.

ВИСНОВКИ

До початку ХХ ст. вже було здійснено дослідження головних засад функціонування лану як вимірювальної одиниці та складової економіки. Однак на перешкоді подальшого розвитку цих студій стало недостатнє розголошення цих здобутків. Практично ніхто з заявлених в цій праці дослідників магдебурзького права чи регіональних студій (німецьких, польських та українських) не знав про роботи колег. В результаті спостерігаємо, що локальні дослідження дотичні до питання лану просто не заглиблювались в цей аспект, оминаючи його в різний спосіб, подекуди навіть не цілком розуміючи, що таке лан. Яскравим прикладом цього є ситуація з українськими словниками. Аналогічна ситуація складалась в польській історіографії наприкінці ХІХ ст.

Однак не можемо не відзначити внесок Ф. Пекосінського, Ф. Егнеля, А. Муштифага, М. Долинської та Р. Могитича, котрі застосовують різні підходи для з'ясування функціонування лану в різних регіонах Східно-Центральної Європи. Однак жодне з цих чи інших доступних досліджень не виходило на рівень метанаративу.

Ланова структура була в основі приходу самоврядного права, на дарованих за локаційним привілеєм територіях вимірюваних в ланах виникали передмістя, села, а то й цілі міста. Згодом навколо саме ланового поділу були сформовані феодальні повинності селян (панщина). Саме тому уривки інформації про лан можемо почерпнути з багатьох досліджень селянських повинностей та міських терен.

Вдалось з'ясувати, що насправді походження мірничої одиниці відомої на теренах Польщі та України як «лан» походить ще з часів каролінгської держави. Термін відповідає німецькому «hufe», та походить від лену (феоду), що згодом поширився Західною Європою. На відміну від лану, лен широко висвітлений в історіографії.

Протягом німецької східної колонізації одиниця «лан» була принесена в ХІІ–ХІV ст. на території сучасних Німеччини, Польщі, країн Балтії, Білорусі,

України, Чехії, Словаччини та Угорщини. Ще з VIII ст. починається раціоналізація на поділі колоніальних територій, чітких стандартів для розподілу територій. Проте у випадку ланів спостерігаємо умовність цих чітких стандартів – цільові маніпуляції при вимірюванні, відмінність поділу в різних регіонах (а також в різних варіаціях права на самоврядування), похибки при переведенні ланів в інші мірничі одиниці, вплив ландшафту тощо. Зрештою, станом на зараз в історіографії немає ґрунтовних досліджень генези ланової структури чи способу вимірювання окремого такого наділу.

Однак більше відомо про її подальші трансформації, причини та перебіг цих змін. В наслідок економічних змін – зниження цінності грошей, збільшення запиту на сільськогосподарську роботу, розбудови міст та інше – виникала потреба переходу до більш прагматичної ніж наявна системи організації земель. М. Грушевський (Україна), Ф. Пекосінський (Польща) та Ф. Енгель (Німеччина) сходяться на думці, що лан починає занепадати у XVI ст. і як вимірювальна одиниця, і як сільське господарство, залишаючись в середньовічному минулому.

На українських просторах слово «лан» зберігається й після цього. Оскільки його території й надалі залишались оброблюваною землею, зокрема в селах, котру вже й засівали однією агрокультурою, а також згідно того, що «лановий» (наглядач лану) та «ланове» (податок) були відомі Т. Шевченку у XIX ст. можна частково спостерігати трансформацію одиниці «лан» до відомого значення – синоніму поля.

Зрештою, схожий процес відбувається в містах. Постійні переділи та перекупи стерли лан як мірничу одиницю навіть швидше ніж в селах, перетворюючи його на денотат, котрий маємо змогу відслідковувати в топоніміці. Назву «Лан» носять села в Україні, Польщі та Чехії. Таку назву також носять деякі райони українських і польських міст та сіл. Скасування німецького права до середини XIX ст. в Європі ліквідувало остаточно правове значення лану, залишаючи його виключно в культурі.

Розглядаючи приклад Львова, котрий можна вважати взірцем самоврядного права, завдяки розвинутим львівським студіям та джерельним

матеріалам спостерігаємо функціонування лану в місті. Хоча лановий поділ мав яскравий вплив на організацію міського життя, однак збільшення інших співіснуючих типів власності почали витісняти лани. Їхнє номінальне значення, згідно інвентарних записів стирається не в XVI ст., як пишуть дослідники, а починаючи ще з XV ст.

Однією з причин занепаду мірничої одиниці лан у Львові є львівський патриціат, котрий збирав міські (і не лише) території, особливо викупуваючи менші частки завдяки своєму статусу та частково обходячи міське право. Інша – це стан розвитку тогочасної топоніміки, через котрий відбувались умовні поділи територій такі як «до хвіртки», «по обидві сторони гостинця» та інші. Також значний внесок до цього занепаду робили донації міщан церквам і шпиталям, що стали популярними в ранньомодерний період.

Брак наявних досліджень та доступних джерел, нерівності ландшафту та наявність в львівській міській структурі також невимірних територій (обшарів) зводять спроби створення достовірного чіткого планування до мінімуму. Однак дослідження львівських ланів дозволяє з'ясувати їхню загосподарьованість, відомості про осади та міські села, що на них розташовувались. Досліджуючи соціальний та економічний аспект львівського лану можна в подальшому його порівнювати з західними зразками.

Назагал, дослідження ланових структур, може бути перетином багатьох студій і навіть претендувати на створення Східно-Центральноєвропейського метанаративу. Застосування знань щодо ланів в випадку урбаністики відкриває нові можливості до дослідження передмість. Як й феоди, попри відмінності, лани також мають величезне соціально-економічне та культурне значення. Напрямки подальших досліджень не будуть обмежуватись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерельна база:

- *Архівні документи*

1. ЦДАУЛ, ф. 52 о. 1, спр. 108, арк. 10–18.
2. ЦДАУЛ, ф. 52 о. 1, спр. 395, арк. 1–9.
3. ЦДАУЛ, ф. 742, о. 1, спр. 1073.

- *Опубліковані документи*

4. Chensze z Halickiego przedmiescia roku Bozego 1607, dnia 8 octobra wübierame, za reuizią i inuentarzem w tymze roku ponowioným i wedle po ł ozenia sta łanow sporządzoným // Описи передмість Львова XVI - XVIII століть // НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Львівське відділення; упорядник А. Фелонюк. Львів, 2014. (Львівські історичні праці. Джерела; вип. 4) с. 137–161.
5. Sta łanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako maią mięć swoich położenia, iedne w halickim przedmieściu, drugie w krakowskim a trzecie w osadach Wieśnych // Долинська М. Неопублікований список «Головного інвентаря ста ланів...» 1608 р. для міста Львова // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: Збірник наукових праць. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005. Вип. 7. с. 94–105.
6. Sta łanów inventarz główny z osobna każdych verificatią, na sześć tractatów rozdzielony // Zubyk, R. Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635. Lwów, 1930. s. 457–462.

Спеціалізована література:

1. *Атлас українських історичних міст. Т. 1: Львів* / Наук. ред. атласу М. Капраль; Автори: М. Долинська, Ю. Диба, Т. Гринчишин, У. Іваночко, М. Капраль, У. Кришталович, Ю. Лукомський, І. Оконченко, О. Оконченко, В. Петегирич, Б. Посацький, А. Фелонюк, С. Ямелинець. НАН України. Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Науково-дослідний центр «Рятівна археологічна служба» Інституту археології та ін. К.: ДНВП «Катографія», 2014. 95 с. + 42 карти.
2. Блок М. *Феодальне суспільство* / Пер. з французької В. Шовкун. Київ: Видавничий дім Всесвіт, 2002. 528 с.
3. Вінниченко О. *«Своя смерть»: річпосполитський шляхтич перед 37 обличчям вічності (за ранньомодерними тестаментами)* // Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2-х томах. Київ, 2013. Т. 2: Світ речей і повсякденних уявлень. с. 272–296
4. Гошко Т. *Нариси з історії магдебурзького права в Україні (XVI - початок XVII ст.)* / Львів: «Афіша», 2002. 254 с.
5. Гребеняк С., Шепель Г., Долинська М. *Привілей короля Казимира III від 22 серпня 1352 р. Історико-філологічна перспектива: історичне тло, структура документа, переклад, коментарі* // Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. № 6. с. 47-52.
6. Грушевський М. *Історія України-Руси / Т. 5: Суспільно-політичний і церковний устрій в Українсько-руських землях XIV–XVII в.* / Львів, 1905. 708 с.
7. Гуль О. *Нерухома власність представників міської влади Львова XVI століття* // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2017. Спецвипуск. с. 238–254

8. Гурбик А. *Волочна поміра на українських землях у складі Великого князівства Литовського в XVI ст.* / Гурбик А. О. // Український історичний журнал. 1996. № 4. с. 49–61.
9. Долинська М. *До питання про площу Львова XIV–XVIII ст.* // Львів: місто, суспільство, культура: Зб. наук. пр. Т. 6. Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2007. с. 46–57.
10. Долинська М. *До проблеми складових та джерел соціотопографії* // Дрогобицький краєзнавчий збірник, вип. 7. Дрогобич: Вимір, 2003. с. 420-433.
11. Долинська М. *Історична топографія Львова XIV–XIX ст.* // Монографія. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. 356 с.
12. Долинська М. *Львів: простір на тлі мешканців XIII–XIX ст.* // Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2014. 168 с. + 10 іл. с. 39.
13. Долинська М. *Неопублікований список «Головного інвентаря ста ланів...» 1608 р. для міста Львова* // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: Збірник наукових праць. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2005. Вип. 7. с. 89–105.
14. Долинська М. *Початки просторової локації Львова в останній третині XIII століття* // Місто: історія, культура, суспільство. Е-журнал урбаністичних студій / Інститут історії України НАН України, Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. № 6. с. 39–46.
15. Долинська М. *Формування і розвиток території Львова: зміни адміністративно-територіального поділу міста в XIII–XXI століттях* / Вісник Львівського університету. Серія історична. 2016. Спецвипуск. с. 13–30.

16. Заяць О. [Рецензія на:] *Описи передмість Львова XVI–XVIII століть* / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Львівське відділення; упоряд. А. Фелонюк. Львів, 2014. 752 с. (Львівські історичні праці. Джерела. Вип. 4) // Український археографічний щорічник. 2016. Вип. 19–20. с. 529–533.
17. Зіморевич Б. *Потрійний Львів: Leopoldis Triplex* / Громадська організація «Інститут Львова»; перекл. з лат. Н. Царьової; коментарі І. Мицька; редактор О. Шишка. Львів: Центр Європи, 2002. 224 с.
18. Зубрицький Д. *Хроніка міста Львова* / МГКО «Документальна скарбниця»; Львівський національний університет ім. І. Франка; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України; Центральний державний історичний архів України у Львові; Громадська організація «Інститут Львова»; перекл. з польськ. І. Сварника; коментарі М. Капраля; ред. О. Шишки, Ю. Бірюльова. Львів: Центр Європи, 2006. 602 с. + XXV с., 23 іл. (Львівські історичні пам'ятки. Т. 3).
19. Ісаєвич Я. *«Альтана посеред раю»: Львів у 1582–1602 рр.* / Ярослав Ісаєвич // Львів: історичні нариси. Львів, 1996. С. 29–44. 10. Могитич Р. Передмістя самоврядного Львова у першій половині XVII ст. // Вісник Інституту «Укрзахідпроектреставрація». 2003. Ч. 13. с. 33–51.
20. Каліщук, О. *Історична топографія давньоруських, пізньосередньовічних та ранньомодерних міст України як історіографічна проблема* // Літопис Волині, 2021 (25). с. 39–43.
21. Колесник І. *Українська історіографія (XVIII – початок XX століття)* / Київ: Генеза, 2000. 256 с.
22. Крип'якевич І. *Історичні проходи по Львові: [книжка-путівник]* / Іван Крип'якевич; упоряд. тексту, опрац. та прим. Б. Якимовича. Львів: Апріорі, 2007. 115 с.: фот.

23. Малишев О. *Термінологічні метаморфози магдебурзького міського права* // Місцеве управління та місцеве самоврядування в історії права, держави і юридичної думки: матеріали XXXIX Міжнародної історико-правової конференції, 2–3 листопада 2018 р., м. Львів / ред. колегія: І. Усенко (голова), Є. Ромінський (відп. секр.), І. Бойко, А. Іванова, В. Кириченко, Н. Крестовська, О. Малишев, І. Музика, Б. Тищик, О. Ярмиш. Київ–Херсон: Олді-плюс, 2018. С. 170-176.
24. Могитич Р. *Передмістя самоврядного Львова у першій половині XVII ст.* // Вісник Інституту «Укрзахідпроектреставрація». 2003. Ч. 13. с. 33–51.
25. *Описи передмість Львова XVI - XVIII століть* // НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Львівське відділення; упорядник А. Фелонюк. Львів, 2014. 752 с. (Львівські історичні праці. Джерела; вип. 4).
26. Петришак Б. *Час реформ: реорганізація устрою міської канцелярії Львова останньої третини XVI століття* // Архіви України. 2017. № 1. с. 208–219.
27. Пірко В. *Галицьке село наприкінці XVII - в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі)* / Український культурологічний центр. Донецьке відділення НТШ. Донецьк, 2006. 192 с.
28. Потимко О. *Розвиток медицини у Львові в XIV-XVIII ст.: література, проблеми, дискусії* / наук. ред. М. Капраль; Нац. акад. наук України, Львів. від-ня Ін-ту укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Львів, 2012. 212 с.
29. *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.* / Упорядник М. Капраль, наук. ред. Я. Дашкевич, Р. Шуст. Львів.: МГКО «Документальна скарбниця Львова»; Львівський державний університет ім. І. Франка; Львівське відділення Інституту української археології та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. 640 с.

30. Barycz H. *Dwa nieznanne listy Stanisława Grzepskiego* // Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, 1965, Tom 10 , Numer 1–2 s. p. 91–100.
31. Engel F. *Mittelalterliche Hufenmaße als siedlungsgeschichtliche Quellen* // Abhandlungen der Braunschweigischen Wissenschaftlichen Gesellschaft, band 6, 1954. s. 272-287.
32. *Geometria, to iest Miernicka náuká, po polsku krótko nápisána, z graeckich y z lácińskich ksiąg* / Warszawa: Przegląd Mierniczy, 1929. 132 p.
33. Lück H. *Aspects of the transfer of the Saxon-Magdeburg Law to Central and Eastern Europe* // Rechtsgeschichte, Legal History, 2014(22). p. 79-89.
34. Mikuła M. *Municipal Magdeburg Law (Ius municipale Magdeburgense) in Late Medieval Poland: A Study on the Evolution and Adaptation of Law* // Series: Medieval Law and Its Practice, Volume:30 / Translated by Andrzej Branny / Brill, 2021. 490 p.
35. Muszyfaga A. *Ze studiów nad osadnictwem kasztelanii nysko-otmuchowskiej na przełomie XIII i XIV wieku* // Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka, Tom 23, Numer 2. Wrocław, 1968. s. 181–197.
36. Niesiecki K. *Korona Polska przy Złotej Wolności Starożytnemi Wszystkich Kathedr, Prowincyi y Rycerstwa Kleynotami Heroicznym Męstwem y odwagą, Naywyższemi Honorami a naypierwey Cnotą, Pobożnością y Swiątobliwością Ozdobiona...* / Lwów: w drukarni Collegium Lwowskiego Societatis Jesu, 1743. T. 4. s. 820.
37. Papée F. *Historia miasta Lwowa w zarysie*. Lwow: Nakładem gminy król. stoł. Miasta Lwowa, 1894. 214 s.
38. Piekosiński F. *O łanach w Polsce wieków średnich* / Kraków, 1887. 47 p.
39. Schier B. *Ortsnamen als Quellen der historischen Volkskunde in Böhmen*. Bohemia; München Vol. 18, (Jan 1, 1977). s. 315-336.

40. Stasiuk A. *Halych in the period of Magdeburg Law (14th–18th centuries)* // Ukrainian historic towns Atlas, vol 2. Halych, ed. M. Kapral, Lviv 2018. p. 9–18.
41. Szandra R. *Samorząd wiejski na prawie wołoskim w Galicji (XIV-XVIII w.)* / Сільське самоврядування за волоським правом у Галичині (XIV-XVIII ст.) / Roman Szandra // Wrocławsko-Lwowskie zeszyty prawnicze / Вроцлавсько-Львівський юридичний збірник. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012. S.31–53.
42. Zubrzycku D. *Kronika miasta Lwowa*. Lwów, 1844. 492 s.
43. Zubyk R. *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w latach 1624–1635*. Lwow, 1930. 495 s.

Довідкова література

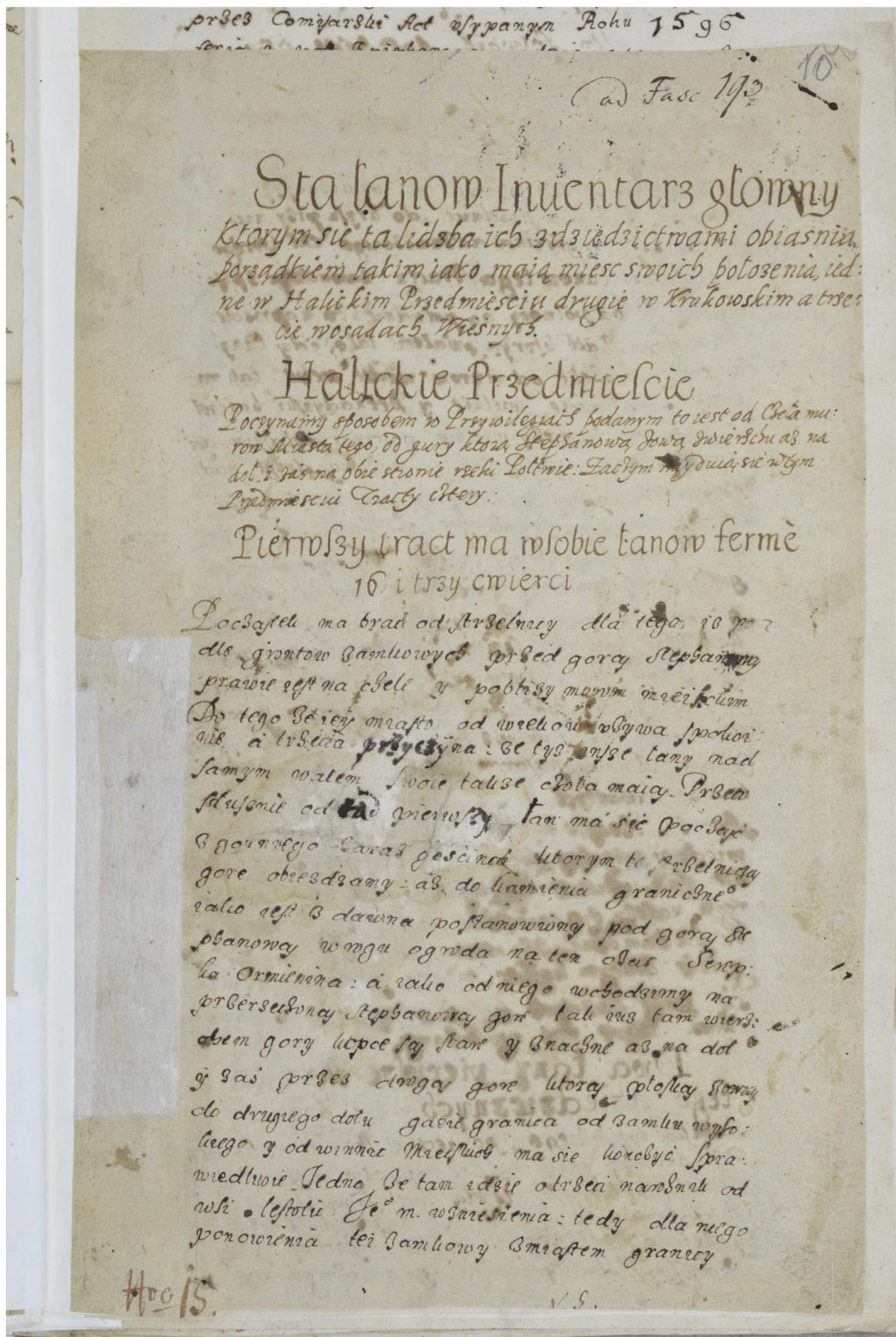
44. Грінченко Б. *Словарь української мови, т. 1*. Берлін: Українське слово, 1909. с. 1109.
45. *Довідник з історії України (А-Я)* / Ін-т іст. дослідж. Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка; заг. ред.: І. З. Підкова, Р. М. Шуста; упоряд. І. З. Підкова. Вид. 2-ге, доопрац. і допов. Київ: «Генеза», 2002. 1135 с.
46. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: «Наукова думка».
47. *Енциклопедія Львова. Багатотомник* / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис», 2010.
48. *Малий словник історії України* / Ред. кол.: В. Смолій, В. Верстюк, С. Віднянський, В. Горбик, В. Даниленко, М. Коваль, М. Котляр, С. Кульчицький, В. Литвин, О. Майборода, П. Панченко, Ю. Пінчук, В. Сарбей, А. Слюсаренко, П. Тронько. К.: Либідь, 1997. 464 с.
49. Онацький Є. *Українська Мала Енциклопедія. Кн. 6: Літери Ком-Л*. Буенос-Айрес, 1960. с. 130.

50. *Словарь малорусской старины, составленный в 1808 г. В.Я. Ломиковским / Ред. и примеч. Ал. Лазаревского. Киев: Тип. Г.Т. Корчак-Новицкого, 1894. 32 с.*
51. *Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980.*
52. *Українська радянська енциклопедія: у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: О. К. Антонов та ін. 2-ге вид. К.: Головна редакція УРЕ, 1981. Т. 6: Куликів-Мікроклімат. 552 с., [22] арк. іл.: іл., табл., портр., карти + 1 арк с.*
53. *Gloger Z. Encyklopedia staropolska ilustrowana. T. 3, [K-P] / Warszawa, 1902. 350 s.*
54. *Podręczny słownik polsko-rosyjski. Warszawa. 1974. Wydanie VI. 856 s.*

ДОДАТКИ

Додаток №1.

Рукопис чернетки «Головного інвентаря ста ланів...» (Sta lanów inventarz główny, którym się ta liczba ich z dziedzictwami objaśnia porządkiem takim, iako mają mieć swoich położenia, iedne w halickim przedmieściu, drugie w krakowskim a trzecie w osadach Wiesnych) ЦДІАУЛ, ф. 52 о. 1, спр. 108, арк. 10–18.

W tym miejscu...
Zanim y ci antybas leditronum y dapaclawes Liadzi y kopyes ora

Pr
n
m
o
p
s
f
m
g
m
g
m

pilno potrzeba. Aby się czym rychle i statecznie
do drugich od od krzyżarczy narobników gotu
wych w spokoju. Te granice tak ościanały wra
cany się zaś pod strzelnicę do krzyża przy niei
y przy górnym górnym nadnaczonego. Od którego
Syrolości tanow tego Tractu zawieszają Bpuz
czamy się od północy na południe: co naproszeni
ku walowi. Nad którym walem jako idą tan
włocami na czele od murów według siebie - tak mi
zamy dwie bacie wielkie y Bernadynski losowst
S Comentem aż przy wielkim górnym antośkim do
dziemy ślady mostek jeden y poblizy drugi nad
nią przebiegający wdarem się przy tymże meciu
Poltwiei mając na prawej ręce w Uliczki którą so
waj Solokolowcy. Tu postępując y potem w boczem
gury, przychodzimy nad młyn miedzi albo jako
go rowu białona Radzieli pod p. Mateo.
kowskiego tan na sepial. P. Stanisława Bapza
ny. Gdzie jak się widać on tan białonice krakow
czy gory ku południowi na samym prawym
Bawnie tak tam us tan mać wspaniale swobod
ostate. A iż possejorowie tych tanow w tym
trakcie zawartych wiedzą sami dźwige jako żulo
swobod chęć wybrać y jako wyodrębnić mając
miedze między sobą: tedy tu o tym nie czyni
się tak dalece dysputacja. Ale se Rp. Działo
tego należy być wiedzieć o swych gruntach le
re Ba tanami Bymianu: dla tego na widać cy
gdzie którym konie miara polskie to było
się przy każdym osobna opisać dźwigit
twor. które tak wyliczamy.

Dwa tany pierwsze Miasta
tego dziedzicznych od granicy
Bamku wysokiego po rednej stronie jako się
uz granica tego wysokiego opyta: a po drugiej
stronie jako się dźwigit od sąsiedztwa
P. Urbanowych tanow jest naprzeciw Uliczki
przeciwko Strumicy Bacie y który przybie
czawszy do kamienia granicznego jest

Pa
on

41
miedzy nimi droga utora sie zeto.
dzi na dolu w slaku z goscincem wielkim
glincanskim. Itak on gosciniec przy Zycha
low po prawej reze P. Urbanow tany. A po
lewej reze dzial miejscie utorym koniec ma
ra wola bunt.

A miejsciego Zychalowa gada spotem ciay.
gnie sie az ku gorom kamiennym y ku kopcom
przed Comyarski set usypany Roku 1596
feria w post Epiphanniam gdzie jeden narod
nie jest od Krzywicy drugi od miasta a trzeci
ci od wzniesienia: do utorow reze granica od
banku wysokiego ma przywodzic tylny od mia
sta sciana ze wzniesieniem. Ofady albo Wice
na dworach tych tanych Rejstra stare dzielona
linie z tych jedna poczyna sie podle strzelicy
y sa idzie wyszlo tedy stwie gwinnowami ad
do slaku Zychalowskiego pierwszego. Druga
przy gwarach y na miejscu Syczawola a trzeci
Zychalow po lewej stronie glincanskiego cy.
sciana utoru rub przedmiescie lunczy.
Temu tanowi stazy byl stary pergaminowy
P. Przymyslow Miasta tego przed utorach
sadem wylobonym nieraz. Stanko wot Gl.
tamle samy listi knta Je. M. Wladysla
wa Jaczella na zleczenie sbr granic y pomia
row tanow odprawowania po Miesclach od
utorach listow mocey z Compens. Je. M. P. Staro.
sty utorym na ten czas byl Jan Przy Je. M.
P. Wlodku Worewodzie y Swatcy P. Radzie
wyprowadz granice miedzy wysokim bankiem. A
Wannicy Jana Trautfrawelein Przymyslow.
ta Jego miasta Na Lanach Miesclach wedlug
mraz Lanowy. Gdzie tys kamien graniczny ma
nina byc postanowiony y kopcem wierschem cory
y nadol posypane feria 4 in wigilia S. Wda.
ni Papd. Anno 1413

Drugi tan Bapalnisk albo
Melcher Kasowski. P. Urbana Wladna
Sycia nieobszczyta walczy walcza Wlica

beta. A polym od Jana y pstra Trautfrawelein Przymyslow

na r^{pp} nad walem od Strumitli Bazyli naz:
wana Strumitowa ktora prdestodzi gosciniec
Glimanli za kosciotem - S. Wawrzyńca. A tak
prawy stronie podle tego goscinca naty
redne swoje stronie Lychalowa y role za ncy
ogrodi Jana Melarba Octoty: ktory gadzony
w polu przy granicy od lrbwyedych Mra:
Sta Czymout.

Ten tan albo folwark tak bedl plot daw:
nych Peterimants mral go od Palusa Syn
dneba przed Rokiem 1483. Bowiem dostal
sie dziatem zięciowi rego - P. Stanislawowi
Matrycowi s obdywanie Worsliemu tuzo:
lucnu. Roku 1485 ktory polym darowal P.
Stanislawowi Lamowi zięciowi Swemu. Anno
1510 feria 2 post. S. Scholastica virginis. A cdy
on Lamel y Bony y corti redney odumal po:
iat. P. Hieronim Capala Bona i Conie. P. Mat:
cber stad. Tende sub będayo dzedzwen tego fol:
warku sawrodi go wellugac do P. Constan:
tego Cormada. ktory otrzymawszy gradowod pra:
wa. Spuscil go P. Urbanowi Wbaldynowic terab:
meysamu pofsejamni.

Dwa tany y czwierec szpitala S.
Ducha marcy nlice Glnska, ktory do
glinan izeczay na ktory rest kosciotek S.
Wawrzyńca tamze folwark szpitalny Pola
lu pasiece Grzeska Lisha.

Donacia temu szpitalowi rest na pergaminie In
signaay w sydzie wylobonyym od kaplana
X. Mikolaja Blabecowina Roku 1471 fer 4
post. S. Marci.

Dultora tanu P. Doctora Noncampia
nei Parita ana ten czas syna rego. P. Docto:
ra Marcina Colica na nreb Semarowa lu
Witobey gurbe.
Zapis lupna P. hamprana starego od stepa:
na Semrba Sabbato ante Judica Anno 1561

Wskazywa na opywie awrasut.
twat. ktore tak wyliczamy.

Matrycowi

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Te byty Sclawna Miletacia Temruba litory mecl re:
Ignorwane od Protra Aufsribe La P. Worta Lam:
ratina brestaje. Anno 1449 feria 4 in octava. S. Fran:
cyzi Jeno sie ta usynatia litory na paragonimie Gari:
des polakucy nie naidnie.

Dwa lany bez czwierci Szpitala S. Duchu
Na tych jest Wlra Pli rymeli Spolem y zmlami
lu Byusowcy pasieca.

Telegowal Testamentem temu Szpitalowi nieralni Protr y:
Den Scuttel Macjedanin raku jest otym paragonimie X.I.
M. Arcybysupa na on czas Kalackiego pod daty lu 15
Februarij. Anno 1403

Polskoja Lanow Freiborliowstus na Pp mia:
sta tego kaprone Wlra na ruz faj. Jedna od mia:
sta podle psiego wyroku przed sliakom litory sa:
ppy Jan Gowcy Patobylowstaj A gmin poppoltity Wroble:
cy Smlynkem szadsawka stacykami y spolnq lu pasie:
kom. P. Wolf Bernatowy. y P. Mapplymanowy.

Dwuga sa sliakem po oboicy stronie goscinca Woloskiego
lu lasom od Sztowa.

Trzecia Sclotowita wgorbe nad Pottwoy y nad ofady dol:
ney lu Mlynowi Radziednem. A obok nad ofady y w:
lecy goscinca Woloskiego zmlami gurnemi s Bawoy:
wob gorbe litory do Sztowa ruz daj y raku tam las
las Garsodzi lu tanom P. Jelonkowym.

Lapsy na nie luyha P. Radziedni na Mrazo od Pa:
tomlow P. Stermana Padawali. Rake y Barbary fra:
borlowney A° 1542 feria 4 post Pensec. A° 1544 in
oraftino Circum cyponis Dei Et anno eodem die S. Eliza:
beta. A polym od Jana y patra Fraiborliow Prarey
A° 1540 feria 2 ante Nativitate. R. M. X.

Lan 1 y 3 czwierci P. Nemcowey pp. Matei:
Lousstus teras szpitala S. Stangstawa Wlra y utafney
nremacy Jedno co ulionu Sclotowitey domow jest lalka
na ruz y ogrodow s dwa folwarli ruden na Juatec P.
Marcoma Pottendorfa zlotnaka A drugi Janom

miejscach asade od przedku Lani Bractwa P.
 Marek po prawej ręce aż do szkalu pod katedrą
 górę A wyszedłszy z szkalu wachodzimy niez górę pod
 wyspę półtowey na dół do górnicy Szarbeckiego albo
 Sotomichy przy którym postępujemy aż pod groble sta-
 row. P. kampanowego wamucie staroście litore Młynowi
 Kadruciemu nalezy. Za tymże starostwem staramy
 wogurde przy brzegu laku Holtpehouskiego gdzie się
 wycyfrowały tany y wędle witego drugie ad onyde góry po
 Bymaicy. Pod litoreni tanami wbochem gory lu nufco:
 dey stonca wachodzimy y cegielnicy y Młynem Swi-
 noryńskiego przychodzimy do gory lasem kapuszarney
 tamże ma się wstajny termin tym z tanom potasat
 A talas narowniczu lu mnastru drugy stoncy y drugy
 gory wachodzimy ony Swinowicy wzdłuż między obna:
 ciany podle tanu P. Matelouskiego Szpitalnego aż do
 Sawitcy wteybetam gorbe nad Kadruciem onymem gdzu
 potym nad szalcy miejscacy wtych ze tanat dólny
 spuszczy się wtedley szlotowley na dół y ralu
 Polten spada d górnicy Wotofurego dopuszczay
 tymże go semcem przychodzimy ad szal losowat
 Bernadynski do wiatu przy Bazyli Szynolcy
 W tym talu okrystonym tralicie ma differentie ma-
 ro nremate litore mose snadnie pomiar sam listy
 dowar y wspolnie.

Jedna spokoliamy P. Doctora Campiana stony Pte
 pionryńskiego y Tymhouskiego ogrodow litore miejscacy
 na Wynsack miejscach lupiarney przytaczay do szary
 kalibry gury y one między drugie locatit Janysat
 od Roku 1560 ralu swiadosty Rejstra miejscach
 Censowu Sittu tych ogrodow onystru Censuracysty
 y tego dochodzimy ma być na wierszobu przy Pasla
 lum garbarlim ad y lu dolami Pa Smige.
 Inna differentia szyniska odnied staroście gory
 w gwoli y wstawem o parcelle woldaniu Trbeci
 O Pana Jendoyem Tydrouslem Kambarim o stan
 Llowfley cegielnic y d chwarta o gory szalem

Lani a c. Jonec P. M. estu miejscach szala Matel.

Wpafseformi Lanow P. Felonkowych y przed niay a Do-
line przed Poltawem Tychynskam

Zagrodow tedy przedmiescia Szymse Maciejnie podleglo
w Registra pisał do 1404 a jako sie bancia miedzy
gory na Azerzhars Poltawi y Koszelnizki y jako tedy
ponizey Młyna Płasty Maromory

Młyna meplni cogo dowoemy radziedom starost Lano 1578.
Młynel marcina ontymarda Sromoryszerego Lano 1578.

O losciele y Conuencie Orow Bernardynow

Napisal ubze Onet Generalis Minister J. franciskus

Gowbaga on suo operd de origine franciscana religio-
nis. Iz wle Lanowie Roku 1400 Magnat reden P. An-
drzej odpwaf woznemiard Podolnuch Sa lwoła kadome
w Sa Gubernator Stanfa Lanowski Sa Confersem Joz M.

Duchownych de erecty kapucyzy pial zbudowal na nim
kosciol y Conuent a oddal go oiu gabrielowi J. Wernny y

Bracze rego: onie day litora Bracia byl tyz onych dziesi
Błogosławiony ociec Jan Adalbe pisy litorego ciele y

gornie utyon to koscielle P. Bog tashu y szuda sawow-
nielkie szdaronych y batych edzow poladoncu raby.

Tende autor wspomina tez to ze Sa enigod rycde J.

Odronw Sa pogorbat byl ten kosciol y Conuencem ale
go Sas samde sztauronal. To litorym tal dluga trawo

ono sztauroni budowanii sz dopim tyz dziesi na:
Kajpita szabla nowa szstem nowelliom szurowana: litory

szszedez terad lonody nie szpuz kosciola na szwym szta-
wom ale szpuz szszeniorym szszepu: A Conuencu przed

szszepia y szszaniit Joz M. szszobliwie ma to szszepu sz
noway szszaniay po drugiez szszoni kosciola na szszamy

szszat szszaszku szszonitow szszem talde szszepred szszoniogo
Co day szszede szszobrym y szszeprednym szszepu szszepu

szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu
szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu

J. M. szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu
szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu

szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu
szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu

szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu
szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu

szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu
szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu

szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu
szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu szszepu

14

Ca

ad do Debrzy utorzy Dolby Dowy albo gdzie mi ko-
niec miara polake A drugi u od polnoey na poludnie
ku kopcom od Durbzy pod Swicy Dambrowy rako ie
Swicy Galtperlowi las Barbodsi stych sy przewoze.

Pottaneli Tyczynski y Pottora tanow Walentow
Mst wredney posesy potomlow p. Sebestiana lowalew
Swego kaszubska Ziemia P. Telonkowego: ktorzych matka
P. Catarina Telonkowa rest teraz Da P. Janem kucz-
kowskim Aptylardem. Wszakże dla tego ie taki dzi-
lamy Aby sie tym snadney obiasni mogla gora przed
nia Blazem nad Swinowicy: utorzy miastu za dawny
przodkow wywonenem wlasny bje swoje w sumie Co
sui ma poladai z dlnych tanow Swinowicy stych doprze-
dziercia Hahrdnego nalezacych y z samego Tyczyni
Swego pottanaru ktorogo między Jobustm zaciadni sa
opzanie lredy go kupowat P. Walenty Augustynowi
od Kyla Stotnika Ziemia P. Malocca Tyczyni fer 5
post Naty B. Maria virginis Anno 1527 narzyc iuz
swoie osobno pottora tanu ktoropotym y z Tyczynskim
pospotu: potomlowie nego przydali P. Marcinowi By-
linie Aptylardowi fer 2 post Oculi Anno 1552. Prsy
ktorzym przedawaniu wazyla tambe P. Radzic wiec-
nem measta Ry protestatia ote gore. I tak po onym
P. Bylinie dostal sie byl ten folwark Pawlowi Telonko-
wowi is miał Da sobey Crystian Bylinowic: ktorogo
odumant bez potomstwa P. Pawlowi Telonkowi Ociu
swemu A on go rezsede Da swego Dzwota P. kowa
kowskiego Ziemia swemu y Inim przydeczony
corce swojej spuscat.

Lan y czwierc P. Merty nebo szczyba Wicel-
ca po ktorym zoway go merelgyskem Na tym folwarku
rest Blazem y spolem przy samy kozielniczney gra-
nicy dziedziczn P. Doroty onego P. Merli corla
ktora po mydu: pierwaszym Jurku listeru statyma
Daly za drugiego Andrzeja Stolarzkiego Zwano
bez ten folwark Ladawysiem is przed P. Merty

gory ...
Młyna Płasky Marcjanow

Wieleżniem był Foltyna Ładana który przedat go Ło:
winconi Rzeczukowi in. Paglia corponi Christi Anno 1520
et fer 4 wyjetat Anno 1528

Za ktorym talem raliogranice Miesto Złozielnaka
mi słoneżyto w tym Act p. Comoracka granice:
nego sa Decretami Tribunalnymi fer 3 ante Trans:
figurationis Dni Anno 1588 per splatam in Actis
miejscich Sappany fer 5 post Marg. Lano 1589

Do drugiey stronie nad Sromonicy in Potadunoi

Potczwarta tanow P. Justa Alaca potom:
Łow. Na nich folwarck bez sfady. Tam kołobronskich
Zdawnia było 24 A tam Sredney dzwonecy tam
p. Just kupił przy samy kołobronskich granicy od mi:
łotacia Borkonskiego Sabbato ante d. Comd Anno 1550
Za tymi tanami su były ^{granice} granice nie pod
Opowcy Dubiedzicy w eden od kołobronskich drogi ad Canon
miejscich a trzeci od Dubicy.

Potczosta Lanow P. Andrzej Dajbro:
Wsiwego Sambora Zdawnia dwano kołobronskich:
Nre y das kupno Przel P. Marcina y przel P.
Stanislawa Kandy od P. Jodora Glava Rucy
Czarnyńskiego fer 4 an Purpuz Anno 1548
A od P. Stanislawa Malochonskiego Sabbto an Pentec
No 1562 To tyck P. Zopnica Stanislawa Kandy:
wa bedzyc po mezu swym panu dozywotnicy a
potym y od dziedzicow prawa dziedzicy dzre:
dziedziego Szapylata maczku Cegielni nre das odzyc
o nie smytem wtrudnosci A Sobie tylic wdywanie
zey do smierci dziedzicy fer 4 ante d. Rdalberti
Anno 1575 w tym das wzytkeli ten folwarck y ce:
gielniy przedat P. Dambrowskiemu pod Protektacy
PP Radnie No 1586 fer 4 ante Latan Potensia 1585
Lanow raliogranicy drugich wty tralac do granicy Duby
cluch sciagga sil raliogranicy tyckle tanom nre in. Ineli

14
15

rieder od Dubrhy drugi od Lanow mieszczak a
trzeci od Solotniki

Dwa tany Wąsowstwie Abo pierwynczynskiu
na Ry miasta tego kupione od Wąsowcow Brancey
według Dąpszy w Actis PP. Radziec feria 3 post S.
Sopha Anno 1541 A przed prawem potrzebnym
dla Inwent B.M.V. Anno 1549. Inob konue !
przebadzi do kupion Solotnikach od gottperlowa
w Actis Comarastum Roku 1592 Takas sie raz wysz
szey spominal opisanych. Takas tamz las gottper
lowstui o boli te oba tany dachodzi.

Czwarty tani Lanow 13.

Do drugiey sadmiej stronie gottwii pierwszy ius od ma:
sta odprawionoy poczynamy gdzie kaluba gora dachodzi
kraiu samego gonterszj. Kaldiego przedmiescia raluofszj
gorze gorze zlitny do dubrzeckiego na dol gawem:
ca biesdamy szed zawodzacy tu miasta ten tani Gar:
barszcy wlicz takze raluofszj gorny od przedmiescia za
wodziki a przyszedzly ruko sie oba Poltwi mealy szodszj
s soby tamze gorbed watem nad oncy ius wtajny samy
Poltwicy wdaremny sie do wulce da firtu miasta wltory
tany meliore goczylu now brory. A jako przewuze wtym:
se tralicie konczey sie na wargoben Poltwi macie tany
te lityry ius Poltwi nie szodszj dachogniowszj god
Centrem na gurbe S. Cerebego oney negede niedarum:
iyc konczymy przy kraiu redni gontow gottperlow:
Mied a Drugie przy Ditasofskich.

Tegotedy traktu tany iday takim porzadkiem.

Poltwicia Lanow kalubey gory po Pa:
nu Doctordz Kouram piznie P. Marek Schar:
senberger szeg nego na ten czas dachodzi. Na lityrych
szj fali wodne szady y ogrodow wlic. Le miedszj
armi do rectyfikacy pomiaru pibestia trudne se
dnali y szpobodu od miasta dngcy szgarbafszey wli:
ce y wtylc nad stawem szymkosei us dochochszmy

wano Baccalar szumami. Teo ... szaga ee dobra

A krajami sobu stwn dlugosci takim sposobem. Naprzdod po:
 cSynaiac między garbarami od Wlubli, gdzie ogrod P. Ba:
 werty Wtocta kramarba przed ktorym przy potni. Cgd.
 P. Gutyskiego ktory na ten czas trzymal P. Marcin Rotten:
 dort zlotnik obynszac do Bractwa P. Marij Sacy:
 gamy przylosi tych tanow ze iako ut miana wynosi.
 Sa slaki wybedzly lu gorbe na ktory rest Bmactem
 dyferentia o Prbeprordynsu y o Tym krosku ogrody
 na Cwentsach Miedzach przez mego sędziya P. Staro
 Nowocampiana kupione y dotywie kalcedey gory wpr:
 szebone. Jako sam tych tanow poladnie se nienaprost
 Ale na smyie idy jako drugie lany wiec y wgorze
 Sa slakiem talise gdy sie utajna Synlosc ze ta
 onow odmierzy nie trzeba sie spuszcac drugu pr:
 ku lu dolowi. Ale sadac od temenu miany
 trzeba smygu sie brai lu subredremu gosmicy
 u dlu. Sa angarskicy resti byc moze iako pisek:
 Bone miedzic dwa ogrody swoi medse mealy
 y gdzi do subredci druzi wychodily lu grobli
 lonca swego doctodzyc sprawiedliwego. Plomiec
 wedla nuz ted tanu Bractwego wpatruicy.
 Zaprzy na te lany sam nieboscdyt. P. Doctor Cam:
 pian przy dyferentiaci wywodzil spolladowal
 takow
 Naprzdod ze tam byly dwore dziedzictwa Jedno
 ktory P. Marbat Tempel y jako on wdawal co goy
 Zalkrem Couano kupil od Marba Rybitwa Bony y
 od potomkow wedlug listu pargaminowego anjgna:
 cy ktory sie w Actach menaichur ser 4 ante S.
 Matheii Apłi L 144 gdzie su mianicy ser
 guaz guantala agm.
 Drugie jako Jurgrafow Lan podle tego a zdru:
 gi stony od Bractwego na ktore Rwnost wigie rego
 ablegatry onial sto Berwonyet statyct we stocie dlu:
 gu od Marcina kueszty Bapjan du S. Sopre ko 1469.

Anno 1575 w tym Was ugaszlieli ten folowark u 9 ce.

Tego oborego dsiedoutwa prawo za successorsi daj
to Syna Arnegrowego nako miai wlasne oronflue i
mie bitorogo pofyby tridy corli. Ale krom 2. Malolai
ny Labrlowoy: kalcza gora dawom sil tylio dostata
jedna co byla za P. Melolaiem Tydlig Jurgrasow tar
A drugi tusty Marcimowy Margardzie bitoroy msr
za Marcimem Tomapowem tustym prbedawo p
dzwierci Templowstie.
Onegoz Marbata Tempa byla tes corlia Tomta subc
potenstyna s litora y diey Synem Melolaiem wedynt
fymara R. Melolai Tydha seriey pascit sa kamic
mice Gortulany kalcedy gory z Benzami y tanwli Sta
wen feria z post. S. Petri ad Catedram No 1500
A Bas po subxpolewedyng gdy successorsi padla na Ja
na y Piotra syny Piotra wieczkowica ci prbedali P.
Tusty Marcimowy. Lec w bapnie iest P. Marcie Grynwallt
wy Ale to wywodni neboszodyli P. Doctor Campian
Je meano napyal Margardie Gdy po tustym Moni
ne postit u byl Grynwallt s stotomonta y dla tego
sa zwano y prjano Grynwalltowu Jatto an Grynall No 1513
Co sie potym Lyngim bapnem tych prbedawcow obrasnia
na Jurgrasoway gor rey prbedawcy fer s An marg A 1516
Jalob ta tusta Marcimowa dsiedoutwa bedyc w sary:
Kli kalcedy yorde Gastawita ni wesni grdywien P.
Beare Gwaloway Skaminypola mearnucyc tam byj
z tany spetna pod tymde tam Actem No 1516
Po iey smierci y po prbedeconym starym Grynwal
cie wstetal rcb Syn dsiedout P. Jan Grynwallt Rait
tego measta Artium Baccalawent - Mayd te dobra
swano Baccalawentowymi. Ten porjansy P. Emerentiy
Temnedowne splozdit snia P. Campianoway postit y
brata iey Jana Grynwalltowu y trideay niedolegoy
litora byla za P. Jakubem Jamecliom Ale ta nepost
za synota Ona wmarla Jednak ona Temnedowna
po P. Grynwallci wdowa ci matla P. Campi
anowy postla sa drugie meba Seberhana Grynwallt

W tym za rezy smiercia mial P. Doctor Smalgonia przy utycz
y we wspotnie dobrać dziedziciny obzosc swoje tuje.
cicy. Do ktory dostal potym y od swagira Ginnwattoni:
ca y od Drelmsurego res obzosi

Do teide iepsze katechey gony bora po sobu dziedziciny
Bapris Anno 1470 feria 4 post S. Stan in Maio po
niemiedlu w Acta w pisany ktorym potomkowie Malo:
tanci Frydrycha P. Melchiora tynie dziedziciny porze:
dali miedley ktorymi tyb tam Ba trzenie potodono
podle Miedzala Temply Dredny Strony A od niego pro:
ny podle czyslow y Ogrodow miedziut adayo tu Mly:
nowi Maczkremu.

Lan B. Vlca Bratwa P. Maney kaplice
w fary P. Kadrie pruzny ma na sobie fondoro
Benzow ktore gterze wlicy przychodocy X. Altari:
sore ley kaplice a nadane sa Roku 1421
A is przy fundusie przedotono ni ostawi na tymde
tanie cednali o nim nadacie sie taki Bapris. Tegdy
pruty byl y niedastawiony podiat sie go instaurwai
P. Melchior Kraiber Na swoi podytel B. Benzni do Brat:
wa na kadly Advent po kamieniu woflu Sabatu
ant Bapris Maria L^o 1535.

Pottora lanu po P. Simonie Standlu na ten
czas wiccia rege P. Balcera Kasa.

Vlca na nim Habrloufca Sdawna tak na:
gwana po P. Melchioru Habrlu po ktorym maigo cor:
le rege P. Simon Kannel y Inicy w tym dziedzicinie
Bapris: drugie obzosi od drugich pod dziedzicinom
poslypowal. A przyed P. Habrlom bylo to dziedzic:
wo P. Arnolda de Loe y po niem P. Melchiora Seboly:
sa. Jako sie to dowodzi Baprisem na Melchioru Synu
lany stacyom podle tego dziedziciny Roku 1470.

Trzy lany Melchioru Synu abo Pelchioru
na sy maia tego lupione Vlca na nies y
smtynem Solotnicka ktoray gmaia do Solotnick
regolcy O Baprisach starych y o miedziach tych danow

17
Na wzbudzenie lepszego trieba to wrednie de Lary
Kary Scholtysowoy to jest P. Simon Handlowe Kabr-
lowie da pierszego dziedzica Arnolda de Loe
Kachodary na drugiej stronie Kottwie da stawie.
Ale onde potym Arnolde Kostasynofaj sobie piodeli
od Measta ltoroy sie honczy na stawie tanu panny
Marij Skule Katylnay poedyneicy na tymde sta-
wie lu Sololnikom piodel Matysowi Czedlicowi
A das Czedlic resignowal ty Skule Melotawowi
Fndrosowi rako na dwa pottanki w szersz podle brat
luego tanu rako jest Kapis Anno 1430
Marcy tedy ten Katytek Mikolai Frydrych kupit
tym Wlce Sololnackay rako z tanu y dwiere od
P. Stanyslaw Medulnyckiego Worto i glinean miedzy
wsiami melotaw Scholtysa to jest Kabrlowszynie miedzy
strony a drugi podle Czedlicowego rako na Sobot
Kysowym albo Kabrlowym Katytku fenä 4 ante fe.
Anno SS Petri et Jacobi Anno 1439
An nastajpili Melotai Wenzelan i drugami dzie-
lami po onym Frydrychu ltoroy takowe rozpiszlo
dziedzictwo piodeli P. Melulney wdowie opuszyc
miedze po rednei stronie Kary Scholtysowoy a po dru-
giey stronie Jurka Wndricha to jest Sixtowe Na ltoro
i takowe dziedzictwo jest Kapis dziedziczny rako
sie y P. Doctor N. Ourampian nawiecy na nim Kofadwat
fer 4 post S. Stanyslaw in Maio Le 1470.
Po smierci potym P. Melulney Sostal Jan syn iey Makat-
ha y Euphrina P. Andriewa Petli Sedorego Kachol-
matsonka miedzy ltoroymi dziedzic dzial fer 2 ante
S. Petri ad Catedram Le 1533.
Ta ltoroym dzialem piodeli obore Meastu rako
P. Makulha die S. Maria Annis Le 1535.
A P. Petta Beuphodancy matsonkay Anno 1548.
die Presentationis Beata Maria Virgini-
nis.

naprsoa got. S. Gerseu

Lan y Dwierc b. Tomalza Sixta Stolarza
na niem sa Oica respde tego tal nadwana. Wlaca Sixtow.
Stca Ten tan byl naprod Turka Bndrieta naho go spo-
mina Dapis R Makuliney Anno 1470. potym p. Mi-
schelluneda. Erud Michelluneta filia erat uxov Sixti
primarum nuptiarum wedlug Dapis die S. Egraly
Anno 1548.

Pottricia Lanow Pana Stencel Scholca
Baptysty y Stanystawa Synow oddzielonych do lto:
nych to wiecsze to pierwey trzeba ze inze sy potora na
ltoych rest Wlaca ltoych sa dawnych lat wdapczab prse:
Dynaicy Sworob Kanypuska gdzie folwark miał takie
na rieden tan dlugoy jako spomina Dapis Strony dwate
tego imienia fer 4 post Concept Navid Anno 1483
Stca takta maata leser między wlamy na obie Stronie
folwaru p. Michellunedy.

Ten folwark po czarnym Scannuie pana Anna Boryna:
la przedata Michatowi Suchopolewce fer 2 ante S.
Pond Anno 1491. Ponem Sai successorem byl P. Piotr Han-
nel ltoych bel potomka odumartego Brata swemu Talub.
wi Kancelowi. A ten Talub potym przedat go P. Stencel
Scholcomi feria 5 ante S. Witi Anno 1578 gdzie man-
icy z tany Do tych respde sjetno tense P. Stencel Scholc
kupil tan rieden od P. Lukasz Womamwira fer 2 post
Remarycent Anno 1584 ltoych tedy magdzy przedecsonym
czarnym Scannowstrem A ten przedat byl Jan Cegiella
Krebofedykowi P. Suchowi Womamwira staremu.

Na tyobze tan arb afadzona est wola starychowa nadwa:
na sa Solidmichy wlcay od Pola o tej sey Dapisy
fer 4 post Conductus Pafosa et fer 2 post S. Andriea do 1591
Potlaneli Olpnerowfui Ten idawna byl P.
Zygmonta Gablera prdysebnika Ponem Bone rego
Ponit P. Simon Mistrz Bredelin a Corie J. Andryj
Olpner ei mieli sjetny dzial Sabbo an Judica
Anno 1561 S lterego P. Mistrz Simon Olpner

wo J. Arnolda de Loe y po niem P. Melocia Scholc.
Sa. Jako sie to dowodzi bezwym na Melocia Scholc.

Miejsca neptiarow prywatnie zawierajace sie
wlecbnie ta tanow osiadly dostaniem P. Marcy. La.
nem naturala 46 kmarcy potobemca oniet swois.

1 Porzycy y wola samerstyńska albo snact Przedzi Bawie
P. Marcy Syn grynier y po nem Bigo nego Lebuli woad
ptacali megiu Skazdego tanu y 12 lipe, marcy mee tanom 8.

- 2 Ciepawo - - - - - 12
- 3 Kotonisko male Ho 7
- 4 Kotonisko wielkie Ho 9
- 5 Lanestynow P 12

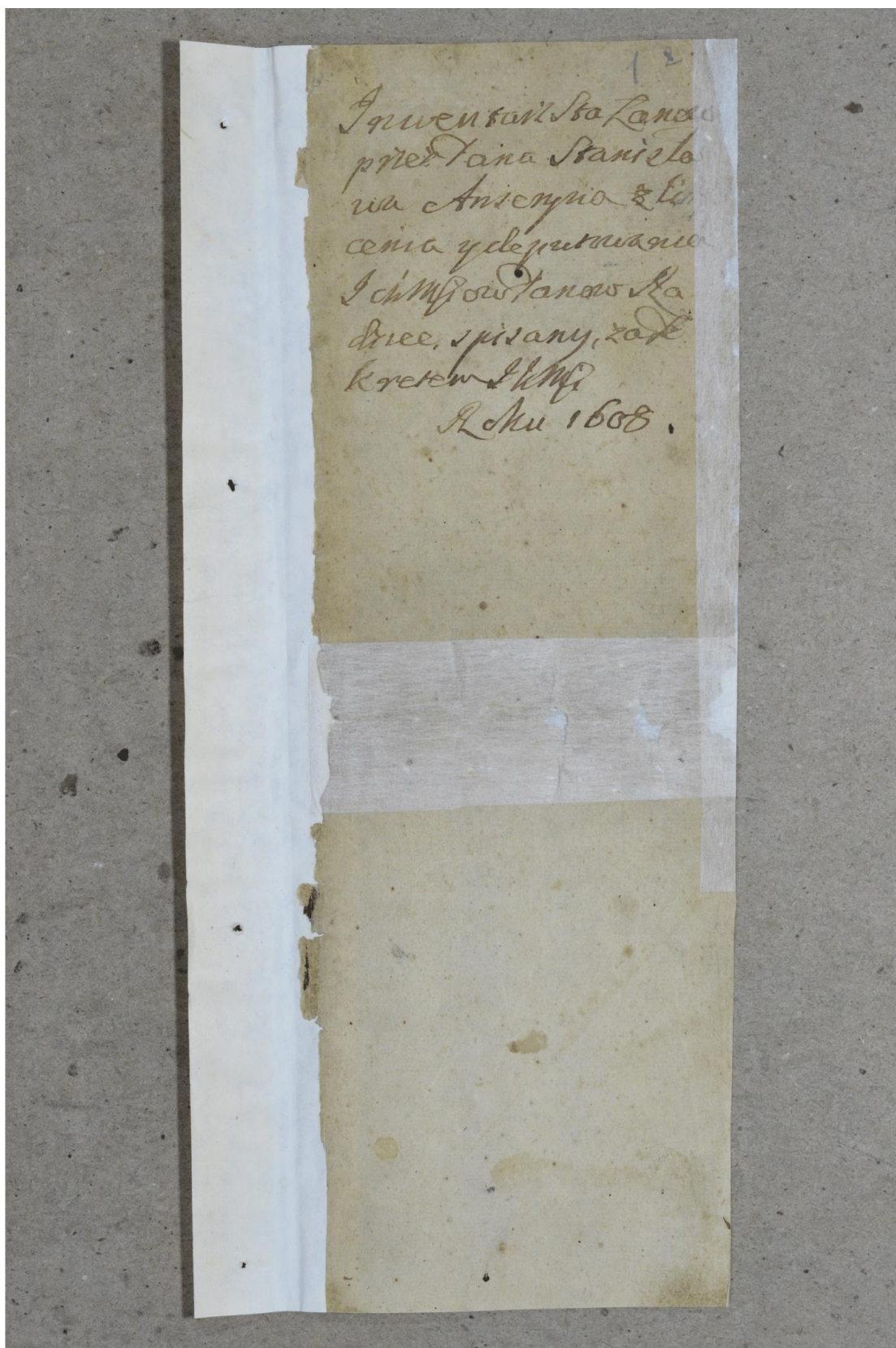
La ktorym Bamesty nowem od gbowu nesa respode neder
Laa se su oftatony z przywileu jstca nowego liosow:
td P. Marcy nalezacy ktorego sa pofsejomi Jcy
M. P. luga pratai.

A tak samom talowym opyariem nardnie sie wenszy:
Hies tyz przedmiesciach y wofkact wotym tu Inwentarsu mia:
rowanych Lanom 102.

Ale ze su proba na nie podes pomiar nie edynala nono
co sie kedsy bch dochodary albo z kot Miejskich we:
dtug Bapylow abo Wyegestrom kanych albo Swyppytania
tylko y ralic wotajscia wwielu Lanom ktorzy pofsejomi
Bafupcypny Jcy M. Prclatom talse y mejsnego X.
pocaniam ptacu: dla tego tedy y dla samych differen:
ty wozgca miedzy neptiarzyna mejscedany y jstony
Lanow miejskich Wemficyty respde penunecyly wstajf:
tate spomearu potobemca.

finis

Рукопис чистовика «Головного інвентаря ста ланів...» (Sta lanów inwentarz główny z osobna każdych verificatiq, na sześć tractatów rozdzielony) ЦДІАУЛ, ф. 52 о. 1, стр. 395, арк. 1–9.

LAN PIERWSZY

Tego traktu początek swoy ma
iść od Czota morow iako iest go
na Mieczka Sztrzelnica granic
czy swę iednak zaczyna od Go
ry ktora zowig w Przywileiach
Steffanowa gdzie orobliwie win
nicie są graniczne od Zamku
wyrokiego wierzchem tej gory az
na dole jako o tej granicy Swięty
czy list stary Dargamtkowy do
Przywileichow tego Miasta de
Actu et data in vigilia S. Urbani
ni pod Anno 1413. Ten Lan
ze iest samego Miasta dziedzic
zny, na którym są Ulice iedna
strona iedną lewą Gory pod Win
nicami druga za Stakiem Glinia
neczym Siecho Wolo nazwana
A trzecia tamże w koscie przed
miercia Zyczahow po iedney str
nie koscia wielkiego Gliniane
ckiego.

LAN WTORNY

Urbana Ubaldyna ktorego dziedzic
od Pana Balcebra Kaza po Janie
Hieronymie Zapale zhad go zo
wig Zapalinskim. Ulicę ma nad
watem względem Bawety przeci
wney nazwaną Strumielową kto
ra przechodzi drugo podle Siekie
Ulicę Glinisko za kosciolem S. Wa
wrzynca y z tamtego wady swę dal
szę poczoga po prawey stronie Z
yczahowa.

Dwa Lany y Cwierc

Szpitala S Duchy. Na tych za
wiadta Gliniana Ulica z ko
sciotkiem S Wawrzynca za
resygnaacyz niezakiego Kuzdra
Młotaia Btazewicza pod
Aktem Feria sta post festu
S Francisci Anno Dni 1477

Putsora Lanu

Pana Doktora Nowikampanowe
go Syna z Ulica Temryczowu
ze ia Niebaszczyk kupit od
Jana Temryca Sabbato ante Ju
dica Anno 1461

Dwa Lany bez Cwierci

Szpitala S Duchy z Ulica Kto
ny nazwano Dawna Dziwny le
goware temu Szpitalowi festa
mentem przez niezakiego Piotra
Czyrenhutela Mieszczanina, ia
to jest list otym Pargaminowy
Kuzdra Anny Dzikupa rzecze na
on czas Halickiego de Data di
e 14 Februar. Anno 1403

Putschosta Lanow Fry borkowskich.

Na rzecz pospolitą Miasta te
go kupione według zapisow od
Roku 1442 y potym 1446 Te

maiz

maia trzy Ulce iedno Patecy
Kowiska od Miasta przed słaikiem
Goscinią Włotowskiego. Drugo za sła-
kiem y za mostem po stronie
stronie tegoz Goscinią ku polu
A trzecio w gurs ktorym Sokoto
wika zowią nad iedną stroną
Pottwie rzeki

Lan y Cwierc

Do Panie Temrycowey P. Ma-
leczkowskiego Sewerida, po kto-
rym bez potomstwa zmarłym
przypadło Sukcesyja Bratu jego
P. Mikolajowi Maleczkowskie-
mu wielkiemu Rzadcy Kr-
kowskiego Zamku zapisany
darował tutecznemu Szpita-
lowi S. Stanisława Przemys-
kiego pod prowidzą P. Ra-
dziec przed Ukty Głodzkimi
Krakowskimi Feria zta post
Festum Assumptionis B. V.
M. Anno 1692 iako iest tego
zapisu oblata w Akciech P.
Feria zta post Reminiscere
Anno Dni 1692. Ten Lan y
z Cwiercia, ma kilka Czynszo-
wnikow nad Młynem Radziece-
kim a ciągnie się na Wschod
Stońca wierechem Gory nad Świ-
ncoryją zajmując końcem są-
pewną szlukę Lasu. Tak iako
dana mu była wniego introni-
sya y popełsya. Sabbato post Fe-
stum S. Petri ad vincula Anno
1677. Tenze go potym.

Lan y Cwierc

Pana Sebastiana Kowalowskiego
Kusznierza potomku y Matki
ich Panicy Katarzyny Selonko-
wey, która na ten Lan z drugim
Mężem swym Panem Janem ku-
szkowskim Aptekarzem iest tego
tam folwarku Kujaworem. Tazie
dawna byt naprzed pottanek
Tyczyński, wedla którego Pan Wa-
lenty Augustynowicz marze Lan
swoy przykupił do niego ten to
pottanek od Snykla Zotrnik-
Ligaja Pana Mikolaja Tyczy-
nia zta post Nativitatem B. M.
V. Anno Dni 1627 Ale gdy po-
tym tegoz Pana Walentego Potom-
kowie przedawali te pottora Lanu
Panu Marcinowi Bilińwie Apte-
karzowi feria zta post ocłli
Anno 1662. Tam zaszta od P.
Radziec protestacya o gore mity-
ska gorze tych cępsow ztem iest
zapowieszczenia Potym Pawel Selon-
kowiec młody maiaz za soba Pa-
ng. Dorthe Bilińwore odumart
tego folwarku Panu Cyu swemu
Panu Pawłowi Selonkowi y tak po-
niem dostal się Panicy Katarzy-
nie Kowalowskiej a teraz iest ku-
szkowskiej. *Ms. Byt popes-
stonsi potym in dnie
nich duxit divisionem
in tres sortes An 1687.
A pifore Donacionis
priet Panio Sreghowse
de domo Sreghowich,
coram Actis Radzeczki
An 1737 cepit Polym Langm
Zigflie wifozm Radzeczki.*

Lan y Cwierc

Merkli Niebo szczyka Wilczka po
ktorym nazwazy iest Merkopulim
Lorka jego Pani Dorota po pierwszym
mężu Janku Kessleru. Zwtorym
mężem Eadrychem Stolar-
skim dziedziczy iest tego folwar-
ku, a przed Wilczkiem zwano
go

go Lazarowskiem iz dziedziceny
był Foltyna Lazara który przedat
go Lorencowi Kaczukowi in uzi
dia Corporis Anno 1522

Alam niz stanął pierwszy trakt
przy samej granicy od kocielnick
ktorego traktu iest tanow 17

Wtóry trakt

Od kocielnickiej granicy zawraci
wszy ku Miastu drugą stronę do
ry nad Swiniowia i siad potok
który zowią Stębną kręcej woz
aż do lasu Golumbkowskiego a
na dnuż zputnocy ku południow
wey po granicę orwicy Lubrecy.

Potzwarta Lanow

Pana Justa Glaca Potomkow gdzie
kocielnickie było 2 $\frac{1}{2}$ a pięć cwi
ci Lanowich kupił przy samej
granicy kocielnickiej od Mi
taia Biergowskiego Sabbato
ante S Thome Anno 1549

Potszosta Lanow

Pana Andrzeja Jabrowskiego
Sambara Kosnatowskie pier
wey

wey a potom Handlowskie nazwa
ne po Panie Marcynie y Stani
stawię Handlach, którzy dostali
go od Pana Godca Glaca S Crac
feria 2ta ante Purificationem S
M Anno 1548 a od Stanisła
wa Maleckowskiego Sabbato ante
Penteci Anno 1562 do tych Pasi
Lopia Handlowa za śmiercią mę
za swego, nazię po nim dozys
tne prawo y potom od dziedzic
cow nabyte, gdy przeszła wtrudnosć
zmiastem o kocielnicką, którą po
stawiła przy folwarku, stane
to natym że ich zapirata Miastu
uzywanie ich do śmierci sobie
zobowiązany feria 2ta ante S
Adelberti Anno 1578 Po kto
rym zapirac tenże folwark z
tanami y z cegielnią, pod prote
stacyą P Radzic przedat do
nu Dobrowskiemu feria 2ta
ante latare Anno 1586

Dwa Tany Waszowskie

Albo Rerzycejskie na Rzece po
spolita Miasta tego kupiostle
od Waszowiczow Braci wedlug
zapisu w Akciech P Radzic
feria 2ta post S Sepid An
no 1549 A przed prawem po
trzebnyon die presentatiowis
R M V Anno 1549

Gdzie iuz ten trakt zaległ las
Goltperkowskie, a tak nayduie
się wriem Lanow sora wredli
wych 17 18

Trzeci trakt

Orobny na dwa tylko tany przed
mieścia Halickiego przed sa
nym miastem

Ten trakt zaczynaemy od kocielnick
Ta y konwenta

ta y konwentu Oycow Bernardynow nad walem po obojczy stronie Bramy Kalickiej jako jest osada Rzemieslnikow y Goscinyzki Domow ktora zowia z dawna pod straz, gdzie tez sa rozne ulice, z ktorych sie drogi y Goscince ku Miastu sciagaja. A ta osada za wiera sie od walow postary mead Rzeki Potwie, jako idzie od Radzieckiego Mlyna pod Kalicą gorą y przez Karłowską ulicę, wpa-
dając do meadu nowego pod Wa-
tem Mięyskim za królewskim
Mlynem tegoz Przedmiescia, kto-
rych dwoch tanow dlugosc wy-
chodzi z wygonem z Mlynem
Radzieckim uboczem na Swini-
ny, tak jako tam z obu strony
gory ze wszytką doliną, mianem
dwotanowa szerokoscia y dlugo-
scia zachodzi. A co tynie Czyn-
szow z tej osady, te jako Miastu
płaczą, poczęto w Rejestra Mięy-
skie pisać od Roku 1404.

Czwarty Trakt

Po drugiej Stronie Potwie rze-
ki według Przywileju
Zaczynamy od konca grobli Sta-
wu Janu Kampianowego gdzie
między Kalicą gorą a przez
konceni dwojka tanami mięy-
skiem, w tarym termin miana sa
ona pokaze. Zbiad podle osady
Kaliczy gory wzdłuż nad me-
adem Starym Potwi, doszedszy
icy widze, mianym potym dru-
gich

gierz tanow y ulic sity w Sa-
barskiej ulicy az do nowego
rzeki meadu pod wat, a potym
nad samą iul w tarym Potwi
przychodzimy przeciwko Fonte
Miasta do ulicy na ktorej sie
wchodzą pewnych tanow przodu
abo zola ciganice sie wzdłuż
na Zachod Strona, przez gore
wedle Cerkwi S. Jerzego oney
cięższe nie zajmując az do
Soltperkowskiach łące, a dru-
gie do Bilchowskiach gruntow
Porządek tanow w tym tra-
kie taki jest

Pultrzecia Tanow ka- licy gory

Po Panu Doktorze Nowikam-
pianie Pan Marek Scharfer-
benger, Zige 1590 na ten czas
dziedzic, na ktorych sa rozne
ulice nad stawem osady z o-
gradami. Azeby tam miały być
trzy tany z petna, naydziej sie
ofym zapis w akciech P. La-
dziej foria sta ante S. Marg-
ritam. Anno Dni 1516

Tan z ulicą Proactwa

Danny Margey kaplice Prowi-
zyey P. Radziej u fary ma
na sobie fundus samych Czyn-
szow z ulicy y osady na nim
Kigdu Altawicie tegoz Kapli-
cy zapisany Roku 1421

Pultora Lanow

Schabrowska ulica Pana Bal
cera Haza Zięcia Nieboszczyka
Pana Szymona Handla po dzie
dziecu dawnym Pana Mikotaju
Haporku którego corka była za
Panem Szymonem przereceo
nyoz

Trzy Tany Mikulczyńskie

Abó Delczyńskie z ulicą Sokol
nicką którą do Sokolnik iedzą
na Rzecz pospolitą Miasta
tego kupione od Pana Janacchi
kulki feria 4ta die 5 Ma
ria Nivis Anno 1535. A
od Pana Andrzeja Pelki y Eu
frozyny Mikulczanki Mat
zonow die prawn Bcath
Marie Virginis Anno Dni
1540

Lan y cwierec z uli
cą Sixtowską Pana Toma
sza Sixta Stolarza, a przedtym
nazywano tę ulicę Michel
kurczowską według zapisa
die

die 5 Egidij Anno Dni
1540

Pultrzecia Lanow Pana Steczla

Schodca Synow Baptisty y Jana
oddzielonych, które ich Pan Oy
ciec kupił od Pana Jakuba
Handla 12 feria 4ta ante 5 Vi
ti Anno Dni 1578 a od Pana
Lukasza Wagnara Lan ieden
feria 2da post Reminiscere
Anno Dni 1584

Potym iako tam osadził wola, któ
rą nazwano Steczlową, pozey
niono na nie zapisy y prdy
cyc feria 4ta post conductu
Parad y zas feria 2da 5 An
dred w iednym roku 1591
Tych tano w folwark za furtką
Miasta przedany Patribus Sol
Jeru, Sabbato pridie Dni 2da Subi
late Anno Dni 1602.

Trzy cwierci Lanu
Alphnerowskiego, była zda
wna Pana Zygmonta Jay
zlera

złota Przyrzeczniaka po który
żona jego będąc za Panem sta-
nym Szymonem Mistrzem a
corką za Panem Andrzejem Ol-
phnerem przypadł im udział
Sabbato ante Judica Anno 15
61. Doż Panu Mistrz Szymo-
nowi dostał się za fortką raię-
ską, na czele samym tego
puttanka, po którym na ten czas
Panu Wojciechowi Białobrze-
skiemu, z matronką jego suk-
iejego przypadł. A po Panu Ol-
phnerze potomkowie jego pole-
zrolę y z pasieką upaszcwicy
go szałkę przyległą ogrodowi
Stawczarkiemu Ogłom Tzu-
itom) przedali krzyżtafowi
krzyżtanowiczowi z Lubrzy
feria 2da die 3 Valentini
Anno Dni 1605

Puttanek

Jana Rzeszowskiego po kto-
rym Jan Radomski zięć jego
kortauiwszy sobie ogród z to-
ką za fortką raięską gdzie
tego taru czoto było rolg
przedat Adamowi Zolnierzy-
cowi feria 2da post szałki
Francisci Anno 1600 Potym
y ogród 00 Dominikanom
przedat.

A tak po ten Jan Rzesow-
skiego

skiego zawiera się podle sa-
mej cerkwie 5 Gerzego Hali-
kie przedmiawie, mając ten
czwarty trakt wroble tanow
15

Piąty trakt Krakow- skiego Przedmiescia.

Poczynamy za fortą tego Mica-
sta po prawey stronie ulicy nad
upustem rzeki. Wszakże czoto
tego traktu tanow w szerokosc
bierze się przed samą fortą
przy samicy Poltwi iako schodzi
pod groblę na patnocy y spada
na Młyn Limnowski Krolew-
ski, który wyznaczenia wsey mi-
dzy Łydy y Podgodzie. A przy-
czedziy a troche dalej przez
mostek na drugą stronę tejże
rzeki przeschodziy owymże
jednym brzegiem po lewey
stronie zachodziemy Łydy y
podgodzie. A przyzechodziy przez
ogrody (gdzie się zaynuje sadaw
ka Donowakowiczowa) az pod
Cerkiew ormianską przy kaie.
Tamtę za wrotem ponizey gro-
bli uboczney przychodzimy do
Piekarzkiego Krolewskiego Mły-
na, wedla którego jest też Młyn
drugi Pana Bogdana Donowa-
kowicza, którego dostał y z
folwarkiem od potomakow Pa-
na Frydrycha Gallusa za kto-
remi oboma Młynami tenże
trakt ciągnie się ieszcze dalej
az gdzie

az gdzie Potew ma upust a
bo przyrwe spadając na Młyn
kanonicki przy to Porzecz Wola
Zamerstynskicy, który Młyn
wspomnia Przywilej ze był
na os czas Grega Stechera Mię
szczanina. Od onego tedy upustu
abo od przyrwy po tamtej
stronie długość bierz tany
ku Zachodowi stonca to iart
przy brzegu Błonia klepa
rowskiego a potym podle na
mych tanow tegoz kleparowa
az po granaty Bilohorskie. A
zar od forty Miasta y od
Cerkwi S Gerzego iako padnie
koniec miary trzech cwiortci
tanowych Jana Rzeworskie
go w którym trakcie wie
le się tanow zawiera poka
zując się z tych rewizyj y po
miarę H 9

Szesty trakt na wie
ski które do stu ta
now należą

I Porzecz y Wola Zamer
stynska H 5

Bo dla tego Diedzicowie Za
marstynowa poczawszy od
Jana Marcina Szibingregna
zacieli z nich Czynnemu Mia
stu po gromy H 2
Z każdego couczyni H 2.

2 kleparow - - - - H 12
3 Hotowsko mate - - - H 7
4 Hotowsko wielkie - - - H 9
5 Zamarstynow - - - H 12

Do których ostaje wkoncu Za
marstynowa o granicę z Bo
iskami na Kosciot Panny
Marycy Przywilejoni gto
wzemi stotano wemi wypla
cory y darowany z Mlynem
tamze ostatni tan L. A tak
iuz, tam wszystkie sto tanow
koniec swoy bierz, których
weryfikacya dostateczniczyza
z pomiaru samego ma się po
kazac. Z wlatacza przy in
wentarzach na kazde zoso
bna specjalnych samych te
dy wiernych tanow z ostatnim
Panny Marycy iart H 46

Proba Inwentarza
tego

Zkąd się ich ta liczba do
chodziła

Wzięta pierwey na iedną z
zapisow, które się znajdują
w Aktach PP Radziec y
Sądowych. Na drugie z rege
strow starych. Na trzecie
iako mały ulice przed Mia
stem a między swoie wpo
lu. A na czwarte po wię
kszej części z Birkupczy
zny y z meznego iako
którzy z tanow swoich y
Pratatom

Pratorem Ich Mliozm y X
Wikarionm zdawna wydawac
abo placic co rok, zwykli se
dnak ze miasto dla tego nay
wiecey orobey na kazdey
rewiziey potrzebowało z
pomocem. Aby sig ieno
extremitates za nimi abo
y same to tanow prey Bi
lohorsey tym snadniey po
kazac y obiarac, a w po
zytek Miastu przywiec
mogti,

Ex Actis et Regestris
Civitatis Leopolitane
scriptum